

POZICIJA

2008 m. III ketvirtis

LIETUVOS ŽMOGAUS TEISIŲ ASOCIACIJOS INFORMACINIS LEIDINYS

Leidžiamas Nuo 1989 metų

LŽTA ATSTOVAUJA:

Tarptautinę žmogaus teisių gynimo federaciją
FIDH (būstinė Paryžiuje) www.fidh.org

Europos žmogaus teisių asociaciją AEDH
(būstinė Briuselyje) www.aedh.eu

Tarptautinę Helsinkio Feredaciją IHF
(reorganizuojama) www.if-hr.com

Asociacijos komitetas:

Garbės pirmininkas -

Viktoras PETKUS

(Lietuvos Helsinkio grupės pirmininkas)

Komiteto pirmininkas

Vytautas BUDNIKAS

(“Pozicijos” vyr.redaktorius)

Vicepirmininkas

Albertas ŽILINSKAS

(ekonomistas)

Komiteto nariai:

Vytautas GIRDZIJAUSKAS

(rašytojas)

Petras GRĖBLIAUSKAS

(teisėninkas)

Stasys STUNGURYS

(žurnalistas)

ASOCIACIJOS STEIGĖJAI:

Egidijus BIČKAUSKAS

(teisėninkas, Kovo -11-tosios Akto signataras)

Antanas BURAČAS

(akademikas, profesorius, habil.dr.)

Stasys BUŠKEVIČIUS

(politikas)

Arimantas DUMČIUS

(profesorius, habil.dr LR Seimo narys)

Stanislovas DOBROVOLSKIS

(kunigas, vienuolis)

Bronius GENZELIS

(profesorius, Kovo11- osios Akto signataras)

Romas GUDAITIS

(rašytojas, Kovo11- osios Akto signataras)

Egidijus KLUMBYŠ

(gydytojas, LR Seimo narys)

Bronius KUTAVIČIUS

(kompozitorius)

Justinas MARCINKEVIČIUS

(rašytojas, poetas)

Vytautas MARTINKUS

(rašytojas)

Antanas NASVYTIS

(architektas)

Kęstutis LAPINSKAS

(teisėninkas, l.e.p. LR Konstitucinio Teismo pirmininkas)

Juozas OLEKAS

(gydytojas, LR Seimo narys)

Juras POŽELA

(akademikas, profesorius, habil..dr.)

Pranas RAČIŪNAS

(kunigas, vienuolis)

Kazimieras UOKA

(politikas, Kovo -11-tosios Akto signataras)

Stasys UOSIS

(profesorius, habil.dr.)

ŽMOGAUS TEISĖS LIETUVOJE 2007 METAIS

Lietuvos žmogaus teisių asociacijos ataskaita

1. ŽMOGAUS TEISIŲ PADĖTIES ĮVERTINIMAS

Svarbiausias valstybės dėmesys buvo sutelktas socialinių bei ekonominių žmogaus teisių apsaugai, nes daugiau kaip penktadalis Lietuvos gyventojų gyvena žemiau skurdo ribos. Tebevyrauja tos pačios problemos visuomenėje moterų, vaikų bei neįgaliųjų ir sergančiųjų psichinėmis ligomis srityse. Valstybės politiniame gyvenime ir valstybės valdymo sektoriuje išplitusi korupcija. Gyventojams stinga teisinio išprusimo ir informacijos apie savo teises. Jie nepasitiki teismais ir teisėtvarkos institucijomis, o teismų reforma pernelyg užsitęsė. Pastebima tam tikra romų tautybės gyventojų, įkalinimo įstaigose kalinčiųjų bei kitokios lytinės orientacijos asmenų diskriminacija.

2. TEISĖ Į LAISVUS RINKIMUS

Konstituciją ir jos pažeidimus tiriantys piliečiai nustatė, kad LR Seimo rinkimų įstatymo 37 straipsnio (2000 m. liepos 18 d. redakcija) 1 dalies 1 punkto nuostata „Kandidatus į Seimo narius daugiamandatėje rinkimų apygardoje gali kelti partija“ ta apimtimi, kaip, išimtinės teisės kelti kandidatus į Seimo narius daugiamandatėje rinkimų apygardoje yra suteiktos politinėms partijoms, prieštarauja LR Konstitucijai. To paties įstatymo 37 straipsnio (2000 m. liepos 18 d. redakcija) 1 dalies 2 punkto nuostata „Vienmandatėje rinkimų apygardoje kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis, kuris gali būti renkamas Seimo nariu, gali išsikelti kandidatu į Seimo narius, jeigu jo išsikėlimą parašais paremia ne mažiau kaip vienas tūkstantis tos apygardos rinkėjų“ ta apimtimi, kaip kad reikalavimas piliečiui išsikėlusiam pačiam kandidatu į Seimą vienmandatinėje apygardoje reikia surinkti ne mažiau kaip vienas tūkstantis tos apygardos rinkėjų parašų remiančių jo išsikėlimą, o iškeltiems partijų kandidatams šio reikalavimo nėra, taip pat prieštarauja LR Konstitucijai. Minėto įstatymo 89 straipsnio 2 dalies nuostata, kad „Partijos kandidatų sąrašas gali gauti Seimo narių mandatų (dalyvauja skirstant mandatus) tik tuomet, jei už jį balsavo ne mažiau kaip 5 procentai rinkimuose dalyvavusių rinkėjų. Jungtinis kandidatų sąrašas, sudarytas pagal šio įstatymo 43 straipsnį, gali gauti Seimo narių mandatų (dalyvauja skirstant mandatus) tik tuomet, jeigu už jį balsavo ne mažiau kaip 7 procentai rinkimuose dalyvavusių rinkėjų, vėlgi prieštarauja LR Konstitucijai.

2007 m. vasario 9 dieną Konstitucinis Teismas pripažino, kad Savivaldos rinkimus reglamentuojantys įstatymai pažeidžia Konstituciją ir nesudaro lygių galimybių visiems piliečiams kandidatuoti į savivaldą.

Tačiau šie pažeidimai iki šiol lieka neištaisyti.

3. VIEŠASIS ADMINISTRAVIMAS.

Valstybės institucijų pareigūnai neretai pažeidžia LR viešojo administravimo įstatymo nuostatas. Valstybės institucijų, tokių kaip Aplinkos ministerija, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, Valstybinė mokesčių inspekcija ir kt., pareigūnai, baigę administracinę procedūrą bei informuodami pareiškėjus apie priimtą sprendimą, neišaiškina jiems sprendimo apskundimo tvarkos. Taip pažeidžiamos piliečių teisės, nes jiems neišaiškinama galimybė teisės aktais nustatyta tvarka realizuoti savo teisę ginčyti sprendimo pagrįstumą teismuose.

Nustatyti atvejai, kai piliečiai skundėsi dėl Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Finansų ministerijos pareigūnų veiksmų, kai piliečiai prašymais ne kartą kreipėsi į Valstybinę mokesčių inspekciją prie Finansų ministerijos, nurodydami pareigūnų veiksmus, kuriais pažeistos asmens teisės. Prašymai buvo nagrinėjami vadovaujantis Viešojo administravimo įstatymo nuostatomis. Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Finansų ministerijos pareigūnai, teikdami pareiškėjui ar jo atstovui atsakymus dėl priimtų sprendimų, neišaiškino jų apskundimo tvarkos, todėl buvo pažeistos Viešojo administravimo įstatymo 34 straipsnio nuostatos. Buvo nustatyta, kad minimo įstatymo nuostatos yra neretai pažeidžiamos, valstybės institucijos persiunčia piliečių skundus nagrinėti pagal kompetenciją kitai institucijai, tačiau piliečių apie tai neinformuoja. Piliečiai skundžiasi dėl Aplinkos ministerijos pareigūnų veiksmų, dėl to, kad pateikę skundus Aplinkos ministerijai, negauna jokio atsakymo.

Pažymėtina, kad pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnį valdžios įstaigos turi tarnauti žmonėms. Ši konstitucinė nuostata nustato žmogaus ir valstybės santykių prioritetus, įpareigodama valstybės įstaigas užtikrinti žmogaus teisių įgyvendinimą, ginti šias teises ir neleisti jų pažeisti.

4. TEISMŲ SISTEMA

Konstitucija skelbia, kad žmogaus teisės yra prigimtinės, nepriklausomai nuo asmens ypatumų. Teisėjas negali taikyti įstatymo, kuris prieštarauja Konstitucijai. Taigi teismas turi apginti žmogaus teises net ir tuo atveju, jei įstatymo nuostatos prieštarauja konstituciniams principams.

Tačiau tyrimai rodo, kad teismų darbu pasitiki mažiau nei trečdalis Lietuvos gyventojų. Dauguma jų mano, kad teismų veikla mažiausiai kontroliuojama, o teismai šališki. Pagal Konstituciją teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi. Tačiau jais nepasitikima dėl bankrutavusių bankų bylų ir žemės gražinimo procesų. Žmonės kaltina teismus bei ikiteisminio tyrimo proceso pareigūnus korupcija, šališkumu ir „antikonstitucinių“ įstatymų taikymu.

Teisinio saugumo nebuvimas, nepasitikėjimas teismais sukėlė diskusijas dėl Individualaus konstitucinio skundo. Tačiau nuo Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Lietuvoje įsigaliojimo dienos į Europos Žmogaus Teisių Teismą kreipėsi apie 2400 pareiškėjų. 1846 pareiškimus teismas pripažino nepriimtinais ir nenagrinėtinais. 23 bylose pripažinta, kad Lietuva pažeidė pareiškėjų teises ir laisves. Manoma, kad individualių konstitucinių skundų skaičius būtų milžiniškas, o teigiamų pareiškėjui sprendimų - nedaug. Tokiu būdu piliečiai ir toliau liktų nepatenkinti teisine sistema bei galimybe ginti savo teises, o individualaus konstitucinio skundo įteisinimas pareikalautų nemažai papildomų lėšų.

Teismų nešališkumas

Lietuvos valstybei iki šiol nepavyko atkurti demokratinės valstybės pagrindų - nešališkų teismų, asmens teisės į viešą, greitą, lygiateisišką ir skaidrų bylos tyrimą bei nagrinėjimą. Valstybėje išliko senoji teisinė sistema. Tai įrodo faktai, kad Lietuvos pasipriešinimo okupaciniam režimui ir šimtai gyventojų genocido bylų tebelaukia tyrimo, o per septyniolika atkurtos Nepriklausomos valstybės metų tik 15 jų pasiekė teismus.

Nuo 1992 metų visuomenės atstovus, t.y. tarėjus pradėta išgyvendinti iš teismų. Vėlesniuose dokumentuose ir pagal JT Vystymo programą parengtame Žmogaus teisių veiksmų plane teismo tarėjų institutas tik paminimas. Naujajame CPK 55, 56 str. labai susiaurinta ir net panaikinta nevyriausybinė organizacijų teisė atstovauti savo narių teises teismuose. Palikta teisė dalyvauti tik profesinių sąjungų atstovams, nagrinėjant profesinės sąjungos narių darbo bylas. Kitais atvejais atstovauti leidžiama tik aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą turintiems asmenims.

Stabdomas LR Konstitucijos 111 str. numatytas darbo teismų steigimas, nagrinėjant darbo bylas teisme neleidžiama būti dalyvaujančiu byloje asmeniu darbuotojų ir darbdavių atstovams (nors tai yra pagrindinis Europos darbo teismų veiklos principas) ir tam nereikia jokių papildomų lėšų. Visuomenė neinformuota apie tai, kaip ir kurie teisėjai specializavosi nagrinėti daro bylas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų atrankos komisija vadovaujasi ne pažeistais darbo teisės principais, o diskrecijos teise atrenkant žemesnių teismų sprendimus peržiūrėti kasacine tvarka. Teismų sistema uždara, teismų tarėjų institucija panaikinta, o visuomenės dalyvavimas teismų veikloje iš esmės uždraustas ir prieštarauja Europos Sąjungos šalių praktikai. 2002 m. iš BPK pašalinta teisė dalyvauti teisme visuomeninimams gynėjams ir visuomeniniams kaltintojams.

Visuomeninių organizacijų siūlymus įteisinti piliečio

kreipimąsi į Konstitucinį Teismą įstatymų leidėjas atmetė. Dabar, vadovaujant teisės specialistams, formuojama nuomonė, kad steigti sudėtinės formos (su visuomenės atstovais) teismų sistemą netikslinga. Motyvuojama tuo, kad mūsų demokratija silpna, pilietinė visuomenė nesusiformavusi, kad ji negerbia ir nesivadovauja įstatymais, pakanti korupcijai. Sociologiniai tyrimai rodo, kad 52,5 proc. paprastų piliečių pasisako už tarėjų institucijos įsteigimą, tuo tarpu teisininkų grupėje 85,2 proc. pasisako prieš, nors visose demokratinių valstybių teismų sistemose yra įteisinta bent viena visuomenės atstovavimo forma.

Teisės instituto paskaičiavimu tarėjų įteisinimas Lietuvai kainuotų 49,2-70,8 mln. Dėl šios priežasties delsiama leisti visuomenei dalyvauti teismuose. Tačiau, LŽTA nuomone, teisingumui užtikrinti valstybei pakanka materialinių išteklių ir tai nėra pagrindas vilkinti teismų reformą.

Visos šios priežastys mūsų visuomenėje suformavo teisės į teisingą teismą pažeidimų regimybę ir prisidėjo prie didžiulio nepasitikėjimo teismais.

Teisėjų kvalifikacija

Teismų sprendimuose nevyrauja moralinės nuostatos. Teisėjams stinga kvalifikacijos, abejotina ir kai kurių teisėjų reputacija. LR Teisingumo ministerijos įkūrė Mokymo centrą, tačiau jame nėra aiškios teisėjų mokymo vizijos ir strategijos, mokymo kursai eklektiški. Teisėjams stinga motyvacijos kelti savo kvalifikaciją. Teismai nagrinėdami bylas vengia tiesiogiai taikyti Konstitucijos nuostatas, vengia netgi kreiptis į Konstitucinį Teismą.

Pagrindinė Lietuvos teisėjų personalo problema yra netgi ne teisėjų etika. Dažnam teisėjui trūksta elementarios kultūros ir pagarbos teismo proceso dalyviams. Teisėjų arogancija ir vienos iš besibylinėjančios šalies žeminimas - teismuose dažnas dalykas. Ypač daug nepagarbos žmogui teismuose rodoma, kai nagrinėjami piliečių ginčai su valstybės institucijomis (valstybine mokesčių inspekcija).

Valstybės santykiai su piliečiais

Beveik visuose sektoriuose pasitaikanti korupcija sudaro visuomeninę problemą, keliančią grėsmę teisiniam saugumui. 2006 m. Lietuva ratifikavo JT Konvenciją dėl kovos su korupcija. Nepaisant pastangų su ja kovoti, 2007 m. publikuotame „Transparency International“ kasmetiniame korupcijos barometre Lietuva iš 46 vietos nusileido į 51. Kaip ir ankstesniais metais šalies korumpuotumo indeksas yra 4,8 iš 10 balų, t.y. nesiekia ribos, kad šalis galėtų būti laikoma mažai korumpuota.

2002 m. Seimas patvirtino nacionalinę kovos su korupcija strategiją ir net priėmė įstatymą, kurio vienas tikslų – palengvinti korumpuotų tarnautojų

atleidimą iš valstybės tarnybos. 2006 m. spalio mėnesį visos Seimo partijos pasirašė bendrą nacionalinį susitarimą dėl kovos su korupcija.

Manoma, kad korupcija labiausiai paplitusi administravimo sektoriuje. Labiausiai korumpuotomis žinybomis įvairiuose tyrimuose nurodoma policija, ypač kelių ir pasienio policija. Be to, policija garsėja kompetentingų darbuotojų trūkumu, didele darbuotojų kaita, tinkamo policininkų rengimo nebuvimu bei mažais atlyginimais. Šios aplinkybės lemia bendrą visuomenės nepasitikėjimą policija. Korupcijos atvejų pasitaiko ir muitinėje, teisėkūros institucijose bei vadinamajame privatizavimo fonde. Tačiau gyventojų nuomonės tyrimai rodo, kad labiausiai korumpuotu sektoriumi žmonės laiko sveikatos apsaugos sektorių. Visuomenė įsitikinusi, kad jei pacientas be nustatyto mokesčio atsilygina papildomai, jam suteikiamos kokybiškesnės sveikatos apsaugos paslaugos.

Politinės institucijos taip pat korumpuotos, - žiniasklaidoje nuolat pasirodo pranešimų apie politikų korupciją ir kyšininkavimo skandalus. Korupcija kelia problemų ir verslininkų veikloje.

Piliečiai patys mėgina savo teises ginti teismuose. Tačiau jų teisių įgyvendinimui įstatymuose yra daug kliuvinių. Pavyzdžiui, Vilniaus miesto Žirmūnų rajono namo gyventojų, pasiskundusių teismui dėl kieme pradėtų statybų, byla buvo nutraukta, nes dėl viešojo intereso žmonėms neleista kreiptis į teismą. Tokią teisę anot teismo, turi tik valstybės institucijos. Panašų gyventojų ir politikų skundą dėl Vilkaviškio savivaldybės tarybos pareigūnų piktnaudžiavimo nagrinėjo ir Vilniaus apygardos administracinis teismas. Pastarasis taip pat atsisakė nagrinėti gyventojų skundą, o ėmė svarstyti Vyriausios tarnybinės etikos komisijos sprendimo teisėtumą dėl minėto piktnaudžiavimo. Teismas neleido gyventojams netgi dalyvauti teisme, neva šie pažeidimai neliečia jų teisių, nors būtent Vilkaviškio savivaldybės tarybos pareigūnai ir pažeidė gyventojų teises.

Dėl tokių įstatymo prieštaravimų Konstitucijai pilietis negali pasiskųsti teismui, nors jo teisės akivaizdžiai pažeidžiamos.

Nustatytos itin didelės valstybės teisės savo piliečių atžvilgiu ir menkos piliečių teisės savojoje valstybėje. Antai teisiniai procesiniai terminai, skirti valstybei persekioti pilietį, yra neribojami. Tuo tarpu apskųsti valdžios atstovų veiksmus, piliečiui yra nustatytas labai trumpas laikas. Pavyzdžiui, procesiškai nagrinėti piliečio padarytus pažeidimus valstybės atstovams yra suteiktas 10 metų terminas. Bet pilietis, panorėjęs apskųsti valstybės pareigūno veiksmus (antstolio arba notaro) gali tai padaryti tik per 10 dienų, o tam tikrų pareigūnų - per mėnesį.

Valstybės atstovui veikti prieš žmogų terminai neribojami. Pavyzdžiui, valstybinė mokesčių inspekcija dėl pažeidimo gali žmogų persekioti neribotą laiką. Jeigu pilietis apskundžia teismui

neteisėtus valstybinės mokesčių inspekcijos veiksmus, ginčo nagrinėjimo laikotarpiu valstybinė mokesčių inspekcija nuo ginčijamos sumos vis tiek piliečiui skaičiuoja delspinigius. Delspinigiai piliečiui skaičiuojami per visą ieškinio laikotarpį. Jeigu teismas pripažįsta valstybinės mokesčių inspekcijos veiksmus neteisėtais, pilietis vis tiek yra priverstas sumokėti neteisėtai priskaičiuotus delspinigius, susikaupusius ginčo metu. Tokiu būdu valstybė veikia prieš pilietį, siekdama, kad piliečiai nedrįstų su valstybe bylinėti, negalėtų ir nenorėtų niekam skųstis.

Strateginiai ieškiniai prieš visuomenę

Viena iš piliečių tramdymo priemonių – vadinamieji „strateginiai ieškiniai prieš visuomenės dalyvavimą“, kai nevyriausybinės organizacijos ir fiziniai asmenys tampomi po teismus. Ieškovais neretai būna verslo korporacijos arba valdžios institucijos, reikalaujančios bausti piliečius dėl esą padarytos žalos ir kenkimo, tačiau iš tiesų siekdamas įbauginti, atgrasyti, nutildyti visuomenę.

Nemažai tokių bylų yra nukreiptos prieš kiekvieno dabartinės ir būsimų kartų žmogaus teisę gyventi palankioje jo sveikatai ir gerovei aplinkoje.

Žmogaus ir visuomenės teisę save ginti užtikrina šalies Konstitucija ir tarptautinės konvencijos, ypač Jungtinių Tautų Europos ekonominės komisijos (JTO/EEK) Konvencija dėl visuomenės teisės gauti informaciją, dalyvauti priimant sprendimus ir kreiptis į teismus aplinkos klausimais (Orhuso konvencija).

Lietuva šią konvenciją ratifikavo 2001 metais, Europos Sąjunga Bendrijos lygmeniu – 2005 metais. Bet drauge su visuomenės teisėmis, atsirado ir verslo pasipriešinimas joms – teismus pasiekė pirmieji strateginiai ieškiniai prieš visuomenės dalyvavimą.

Pirmoji rezonansinė byla buvo jau minėtas Vilniaus Žirmūnų rajono gyventojų skundas prieš Vilniaus m. savivaldybę ir plėtros bendrovę dėl užstatomos rekreacinės zonos ir naikinamos vaikų žaidimų aikštelės. Bendrovė pareikalavo areštuoti gyventojų nekilnojamąjį turtą, kad būtų galima padengti dėl esą piktavališkų gyventojų veiksmų patirtus nuostolius.

Šiuo metu Vilniuje vyksta net trys bylos dėl to paties objekto – „Lietuvos“ kino teatro, esančio ypač saugomoje paveldo vietovėje – Vilniaus senamiestyje. Administracinėje byloje piliečiai apskundė Vilniaus apskrities administraciją dėl įstatymų pažeidimų detaliojo plano viešo svarstymo su visuomene procese. Civilinėse bylose plėtros bendrovės, numatančios nugriauti kino teatrą ir valstybinės žemės sklype statyti daugiabutį su komercinėmis patalpomis, skundžia šiuos piliečius dėl turtinės 600.000 LT ir neturtinės 30.000 LT žalos atlyginimo. Turtinės žalos piliečiai esą padarė, apskųsdami Vilniaus apskrities administracijos išduotą teisės aktą, nes teismas laikinai sustabdė jo galiojimą. Neturtinės žalos esą padarė žiniasklaidoje – tiesioginėje

radijo laidoje išsakytas požiūris, dėl kurio tariamai nukentėjo bendrovės dalykinė reputacija.

Antstolių veikla

Valstybė antstoliams suteikė ypač didelius įgaliojimus ir paramą. Tuo tarpu piliečiai skundžiasi antstolių procesiniais ar notarų notariniais veiksmais, tačiau skundai netiriami arba jų tyrimas nutraukiamas. Tam tikrais atvejais antstolis, priimdamas patvarkymą dėl turtinių teisių arešto, nesurenka visų reikiamų ir vykdymo metu aktualių duomenų apie skolininko turimą turtą, jo šeiminių padėtį. Tokiais atvejais, kai antstolis vadovaujasi tik pirmine surinkta informacija tiek turto arešto, tiek kitais vykdymo proceso etapais, vykdant išieškojimą dėl to gali būti nepagrįstai apriboti ar pažeisti suinteresuotų asmenų ar trečiųjų asmenų turtiniai interesai.

LR Civilinio proceso kodekso 654 straipsnis įtvirtina nuostatą, kad prie pirminių vykdymo veiksmų yra numatyti tokie antstolio veiksmai kaip: užklausti reikiamus asmenis dėl skolininko turto ir atlikti kitus parengiamuosius veiksmus, reikalingus operatyviam ir efektyviam išieškojimui. Svarbu yra tai, kad šiems pirminiams vykdymo veiksams priskiriami atliktini veiksmai, nesant kitų Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nuostatų, antstolių gali būti atliekami tik kartą, t. y. tik priėmus vykdyti vykdomąjį dokumentą.

Tačiau vykdymo proceso praktikoje įsigali pakankamai ilgi vykdomųjų dokumentų įvykdymo terminai. Minėtu straipsniu nustatytas informacijos apie skolininką ir jo turtą vienkartinis surinkimas daugeliu atvejų yra ne tik neefektyvus, bet ir neteisėtas vykdymo procesas. Jei pakartotinis informacijos apie skolininką rinkimas bus paremtas vien antstolių geranoriškumu, bus neįmanoma užtikrinti, kad vykdymo proceso praktikoje neatsirastų panašių pažeidimų.

Remiantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 585 straipsniu, antstolio reikalavimų privalomumas yra užtikrinamas įstatymo nustatytais sankcijomis už jų nevykdymą, tačiau to paties straipsnio 3 dalis pabrėžia, kad, atlikdamas vykdymo veiksmus, antstolis neturi viršyti jam suteiktų įgalinimų. Antstolis, būdamas valstybės įgaliotu asmeniu, atliekančiu įstatymų nustatytas valstybės suteiktas funkcijas, turėdamas pakankamai plačius įgalinimus, privalo siekti, kad vykdymo proceso dalyvių tiek lėšų, tiek laiko sąnaudos būtų kuo mažesnės. Tačiau savo iniciatyva antstoliai to nesiekia.

Skundai dėl antstolių veiklos daugiausia susiję su antstolio neteisėtais vykdymo veiksmais, su antstolio veiksmais netinkamai atsakant į pareiškėjų prašymus suteikti informaciją, taip pat nesuteikiant pareiškėjui paaiškinimų.

Teismų reforma

2007 metais buvo keliami teisėjų atlyginimai. Tačiau korupcija ir kitokia neteisėta įtaka sprendimams pasitaiko ir aukštesnių instancijų teismuose.

Iki šiol tebesvarstomas Teismų įstatymo projektas. Jame numatyta daug pakeitimų ir papildymų. Vienas jų - teisėjų kvalifikacija. Prezidentas siūlęs teisėjais skirti tik tuos asmenis, kurie turi ne mažesnę, kaip 10 metų darbo stažą (iki šiol reikalauta tik penkerių). Keliami didesni reikalavimai kandidatams į teisėjus. Šie turės atitikti visus kvalifikacinius reikalavimus ir išlaikyti egzaminą. Jiems reikės turėti ne mažiau kaip 5 metų darbo stažą teismuose, arba 7 metų teisino darbo stažo bet kurioje įstaigoje. Išlaikę egzaminą kandidatai privalės stažuotis.

Naujai paskirti teisėjai visą mėnesį mokosi teisėjų mokymo centre. Numatyta, kad vėliau jie stažuos visų lygių apygardų teismuose, susipažins su jų darbu, dalyvaus rengiant įvairius projektus, rinks informaciją ir kt.

Teismo proceso metu numatyta daryti garso įrašus. Ir šiuo metu, teismui nusprendus, gali būti atliekami garso, o prireikus, ir vaizdo įrašai. Tačiau ateityje tai turėtų būti norma, kad teismai išvengtų klaidų, kad protokolai nenukryptų nuo liudytojų ir kitų proceso dalyvių parodymų. Garso įrašai įpareigos teismo proceso dalyvius elgtis korektiškai, - garso įrašas visada leis faktus patikrinti. Netgi ištrynus įrašą, jį visada bus galima atgaminti.

Numatoma periodiškai vertinti teisėjus: paskyrus naują teisėją, po 3 metų bus vertinamas jo darbas.

Vėlesni jo darbo vertinimai vyks kas 5, arba kas 3 metai. Vertinimo komisijoje dalyvaus ne vien teisėjai, bet ir visuomenės atstovai.

Be teisėjų teismų procedūrų komisijoje turės dalyvauti ir kitų valstybės institucijų atstovai. Nors po Konstitucinio Teismo sprendimo teisėjų taryboje gali būti tik teisėjai, tačiau teisėjų taryba svarstys finansų klausimus, vidaus darbo reglamentą, dirbs su įstatymo projektais, spręs kitus klausimus, jiems būtina teks pasitelkti ir kitų profesijų specialistus. Tad, suprantama, procedūrų komisijoje bus ne vien teisėjai.

Respublikos Prezidentas turės nuspręsti, kas galės dalyvauti teisėjų atrankos komisijoje, mat už personalijų parinkimą bus atsakinga prezidento institucija. Kadangi teisėjus skirs vienasmeniškai Prezidentas, tai jis ir bus atsakingas už atranką.

Tačiau reformos kol kas tėra reformos tik projekte.

Teisėjai buvo ir kol kas liko priklausomi nuo valdžios finansavimo, jos administravimo, teisėjams nėra garantuotas jų socialinis ir fizinis saugumas. Didžiausia reformų vilkinimo priežastis – finansiniai valstybės ištekliai. LŽTA nuomone teisingumas negali būti derybų objektu svarstant, kiek valstybei reikia lėšų jam užtikrinti. Todėl LŽTA reikalavo, kad LR Seimui neatidėliojant priimtų LR Konstitucijos pataisas, kurios leistų keisti

ir papildyti LR Teismų įstatymą, kad naujajame Teismų įstatyme būtų įtvirtintos nuostatos, kurios suteiktų teisę visuomenės atstovams dalyvauti priimant teismų sprendimus, parenkant ir skiriant teisėjus, kad Lietuvos prokuratūra iš esmės tirtų Lietuvos gyventojų genocido bylas ir nedelsiant jas perduoti teismams teisingumui vykdyti. LŽTA siūlė LR Prezidentui, LR Teisingumo ministerijai nuolat interneto tinklapiuose skelbti teisėjų biografijas, jų giminystės ir kitas sąsajas, susikompromitavusių teisėjų pavardes, taip pat teisėjų priimtus neteisingus sprendimus, ypač pažeidusius žmogaus teises, nes teisėjai yra vieši asmenys, ir visuomenė privalo žinoti visa, kas trukdo ar padeda teisingumui. Tai pat reikalavo LR Prezidentą nedelsiant šalinti iš teisėjų asmenis, sovietmečiu nuteisusius kalėjiman ir tremtin Lietuvos pasipriešinimo dalyvius, ar kitaip savo veikla užtraukusius gėdą Nepriklausomos Lietuvos teismams.

LŽTA reikalavo LR Seimą įstatymu garantuoti Lietuvos teismų nepriklausomumą nuo valstybės finansavimo, administravimo ar kitokios žalingos įtakos teisingumui, suteikti teisėjams patikimas socialinės ir fizinės apsaugos garantijas.

Deja, padėtis iš esmės nepakito per visą laikotarpį po Nepriklausomybės atkūrimo

5. ŽMOGAUS TEISĖS BAUDŽIAMAJAME PROCESĖ

Šį procesą mėginta reformuoti. Tačiau esminių pokyčių neįvyko. Kaltinamieji turi įstatymine teisę į gynėją nuo pat suėmimo momento. Tačiau šios teisės įgyvendinimą apsunkina tinkamą išsilavinimą turinčių teisininkų trūkumas. Nepakankamas neseniai įkurtos teisinės pagalbos sistemos finansavimas ir dėl to maži atlyginimai teisininkams – vienas iš veiksnių, apsunkinančių šios sistemos veikimą. Tai, savaime suprantama, atsiliepia silpnosioms visuomenės grupėms, pageidaujantioms teisinės pagalbos.

Nedideles pajamas gaunantys piliečiai negali pasisamdyti advokatų, tokiu būdu, jie negali siekti teisingumo. Įstatymai per griežtai riboja tokių žmonių galimybes.

Suėmimas ikiteisminio tyrimo metu neretai užtrunka pernelyg ilgai, tai pastebi ir tarptautinės institucijos kritikos bei Europos žmogaus teisių teismas Strasbūre. Šią padėtį mėginama pateisinti dideliais krūviais, bylų apimtėmis, nepakankamais administraciniais pajėgumais ir pan.. Dabartinė vidutinė sulaukymo iki teismo trukmė yra 6 mėn. ir 14 dienų. (šaltinis: Teisingumo ministerija, www.tm.lt)

Kratai namuose atlikti reikia teisėjo arba prokuroro leidimo, tačiau kratos orderiai šiandien išduodami

be kliūčių.

Procese daug bylų nagrinėjimo vilkinimo faktų. Ikiteisminio tyrimo institucijų pareigūnai laiko bylas, neperduoda jų teismui. Tyrimo stadijoje guli neišnagrinėta net 130 tūkst. bylų. Daugybė bylų nurašyta dėl senaties. Žemutinėse teisėtvarkos grandyse tebevyrauja įsitikinimas, kad bylų tomai turi būti kaupiami ikiteisminio tyrimo įstaigose, o ne teismuose. Būtent dėl to ikiteisminio tyrimo įstaigos nustato, kiek ir kokių bylų reikia perduoti teismui. Pasibaigus bylų tyrimo terminui, nusikaltėliai lengvai išsisuka. Nusikaltimų aukos kenčia, laukia teismų ir viliasi teisingumo, o bylos dėl proceso vilkinimo net nepakliūva į teismą.

Lietuvoje veikia Seimo kontrolieriaus tarnyba, kuri gali inicijuoti teisminį procesą, skirti drausminę nuobaudą arba teikti įstatymų pataisų siūlymus Seimui. Ši tarnyba ne kartą reiškė kritiką dėl pernelyg ilgai užtrunkančio kardomojo kalinimo.

Opi problema – asmenų, įtariamų nusikalstamos veikos padarymu, laikinasis sulaikymas. LR Baudžiamojo proceso kodekso 140 straipsnis reglamentuoja laikinąjį sulaikymą. Įstatymas numato, kad egzistuoja du atvejai, kada asmuo gali būti laikinai sulaikomas. Pirmasis: kai asmuo yra užklumpamas darantis nusikalstamą veiką ar tuoj po jos padarymo, antrasis – išimtinis atvejis, kai asmuo neužklumpamas darant nusikalstamą veiką, tačiau egzistuoja tokios, visos trys kartu, sąlygos: 1) turi būti suėmimo skyrimo pagrindai, kurie yra: a) asmuo gali bėgti (slėptis); b) asmuo gali trukdyti procesui; c) darys naujus labai sunkius, sunkius ar kai kuriuos apysunkius nusikaltimus; 2) būtina suvaržyti asmeniui laisvę, siekiant užtikrinti jo dalyvavimą procese, netrukdomą ikiteisminį tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio vykdymą, taip pat siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamosioms veikoms; 3) nėra galimybės itin skubiai kreiptis į teismą dėl suėmimo skyrimo. Tai reiškia, kad norint sulaikyti asmenį turi egzistuoti visos šios sąlygos, ir jos turi būti pagrįstos faktais, objektyviais duomenimis. Negali būti vadovaujamas tyrėjo prielaida ar operatyvine informacija, kad toks asmuo, pvz., gali bėgti ar slapstytis arba daryti naujus nusikaltimus. Tokia prielaida ar operatyvinė informacija turi būti paremta objektyviais duomenimis, kitaip tariant, turi būti objektyvių įrodymų, kad asmuo ketina slapstytis ar daryti kitą nusikaltimą.

Tačiau ikiteisminio tyrimo pareigūnai neretai piktnaudžiauja taikydami asmens laikinąjį sulaikymą, nesant Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse nustatytų būtinų pagrindų, siekdami psichologiškai paveikti tokį asmenį, kad jis duotų parodymus ar pan.

Pvz. du piliečiai buvo sulaikyti dėl to, kad juos neva atpažinusi nukentėjusioji, teigusi, jog šie ją prieš dieną apiplėšė. Policijos pareigūnai dėl nukentėjusiosios pranešimo sulaikė du asmenis, patalpino juos į areštinę, o kitą dieną paleido. Tuo tarpu sulaikytieji

teigė, jokio nusikaltimo nepadarę, o atvykę iš kito rajono į ligoninę planinei operacijai. Vėliau Vilniaus miesto apylinkės prokuratūra nustatė, kad policijos pareigūnai neturėjo teisinio pagrindo taikyti šiems piliečiams procesinę prievartos priemonę – laikiną sulaikymą, todėl nors piliečiai ir buvo įtariamai nusikaltimo padarymu, jie buvo sulaikyti neteisėtai. Tokie atvejai vienareikšmiškai vertintini kaip žmogaus teisių ir laisvių pažeidimai.

Pagal LR Baudžiamojo proceso kodekso 140 str. 6 d. laikinai sulaikytas asmuo po jo pristatymo į ikiteisminio tyrimo įstaigą ar prokuratūrą ne vėliau kaip per dvidešimt keturias valandas turi būti apklaustas kaip įtariamasis. Tu tarpu minėti piliečiai kaip įtariamieji buvo apklausti pažeidžiant minėtą terminą. Todėl ir šie policijos pareigūnų veiksmai vertintini kaip piktnaudžiavimas, kuriuo jie pažeidė vieną iš pagrindinių žmogaus teisių – nepagrįstai suvaržė dviejų piliečių laisvę.

Sąlygos areštinėse

Asmenų laikymo šalies policijos komisariatų areštinėse sąlygos tebėra blogos. Galiojantys teisės aktai nustato, kad areštinėje laikomi asmenys turi būti maitinami tris kartus per dieną. Tačiau kai kuriose policijos komisariato areštinėse laikomi asmenys buvo maitinami tik du kartus per dieną. Būta faktų, kai komisariato areštinėje nors ir pakanka minkštojo inventoriaus, bet jis laikomiems areštuotiems asmenims neišduodamas, motyvuojant, kad nėra galimybių inventorių dezinfekuoti. Daugumoje areštinių dezinfekcinių kamerų nėra arba jos neveikia. Kai kurie komisariatai turi sudarę sutartis su ligoninėmis arba skalbyklomis dėl minkštojo inventoriaus dezinfekavimo, tačiau tam stinga papildomų lėšų.

Daug areštinių neatitinka teisės aktais nustatytų minimalių įrengimo sąlygų, ir dėl to yra pažeidžiamos jose laikomų asmenų teisės. Tokiose areštinėse nustatyti ir darbuotojų susirgimo tuberkulioze faktai. Daugelyje policijos komisariatų yra labai prastos policijos pareigūnų darbo sąlygos. Areštinėse nėra įrengtų pasivaikščiojimo kiemų arba kiemai yra, bet netinkami eksploatuoti. Kai kurios areštinės visai negali būti eksploatuojamos, nes jose nėra net minimaliausių sąlygų, atitinkančių Lietuvos higienos normas, „Areštinės. Įrengimo bei eksploatavimo taisyklių“ reikalavimus. Pvz., kameroje nėra įrengtų sanitarinių mazgų, vandens ir pan.

Nors šalies policijos komisariatų areštinių labai prasta būklė ir šią problemą žmogaus teisių organizacijos nuolat akcentuoja, padėtis keičiasi labai lėtai.

Siūloma mažinti areštinių skaičių ir jas stambinti. Siūloma šalyje geriau turėti mažiau areštinių, bet siekti, kad jos atitiktų tarptautinius standartus.

Teisės aktų spragos

Tvarkytini teisės aktai, reglamentuojantys policijos komisariatų areštinių veiklą dėl kalinamųjų asmenų teisių gauti siuntinius ir pasimatyti su artimais giminaičiais griežtesnio ribojimo. Kalinamieji asmenys skundžiasi dėl minėtų teisių nepagrįsto varžymo. Naujosios teritorinių policijos įstaigų areštinių veiklos taisyklės labiau riboja siuntinių gavimo periodiškumą (buvo 5 dienos, o pagal naujas Taisykles – 15 dienų), tačiau į perduodamų maisto produktų bendrą svorį neįtraukiami nešiojami televizoriai, radijo imtuvai, asmens higienos reikmenys. Minėti daiktai netgi neįtraukiami į perdavimų skaičių.

Pagal Kardomojo kalinimo įstatymą sprendimą dėl pasimatymų suteikimo priima išimtinai tik ikiteisminio tyrimo pareigūnas arba teismas, kurio žinioje yra byla, ir jokių kitų apribojimų, tarp jų ir pasimatymų periodiškumo, nėra. Tik bylą tiriantis pareigūnas ar teismas turi diskrecijos teisę spręsti, suteikti pasimatymą ar ne, ir kaip dažnai tai galima daryti. Taisyklių nuostata, kad pasimatyti galima tik kartą per 15 dienų, buvo įvertinta kaip papildomas apribojimas, varžantis įstatymo nustatytas kalinamųjų asmenų teises. Kardomojo kalinimo vietų vidaus tvarkos taisyklės neribuoja kalinamųjų asmenų pasimatymų dažnumo. Tiek tardymo izoliatoriai, tiek policijos komisariatų areštinės yra kardomojo kalinimo vietos, todėl tie patys dalykai jose turėtų būti reglamentuojami vienodai.

Sąlygos nebaudžiamumui atsiranda ir dėl Administracinių teisės pažeidimų kodekso bei Baudžiamojo kodekso normų konkurencijos. Policijos veiklos įstatyme numatyti policijos pareigūno įgaliojimai, teisės ir pareigos yra suformuluoti neaiškiai. Neaišku, ar pareigūnas, užkardydamas administracinį teisės pažeidimą, gali naudotis tokiais pačiomis teisėmis kaip ir užkardydamas nusikalstamą veiką. Policijos veiklos įstatymo nuostatų neapibrėžtumas sudaro prielaidas interpretuoti įstatymą bei skatina konfliktines situacijas tarp teisės pažeidėjų ir policijos pareigūnų. Policijos veiklos įstatyme turėtų būti atskirti nusikalstama veika ir administracinis teisės pažeidimas bei aiškiai suformuluota, kokias teises turi policijos pareigūnas, užkardydamas administracinį teisės pažeidimą, o kokias – nusikalstamą veiką.

Dėl teisės aktų spragų atsiranda galimybė išvengti griežtesnės atsakomybės.

Yra ir kitokių įstatymo spragų. Pvz. jei fizinis ar juridinis asmuo geranoriškai sumoka už neteisėtą miško kirtimą skirtą administracinę baudą, atlygina žalą, tačiau ir toliau vykdo tokio pat pobūdžio neteisėtą veiklą bei daro žalą aplinkai, pradėti ikiteisminį tyrimą dėl galimai nusikalstamos veikos neįmanoma, nes asmuo už šią veiką jau yra baustas administracine tvarka.

Lietuvos Respublikos ratifikuoti tarptautiniai teisės aktai, nacionaliniai įstatymai įtvirtina dvigubo baudimo draudimo principą – niekas negali būti baudžiamas du kartus už tą pačią veiką.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad tokiais atvejais pradėti ikiteisminį tyrimą nėra teisinio pagrindo, nes nėra baudžiamojo nusižengimo, numatyto Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 270 straipsnyje, kvalifikacinių požymių: didelės žalos gyvūnijai, augmenijai ar sunkių padarinių gamtai.

Kalinamųjų asmenų sąlygos

2004 m. buvo patvirtinta valstybinė įkalinimo įstaigų renovavimo ir įkalinimo sąlygų humanizavimo programa. Programa numatė ir naujų įkalinimo įstaigų statybą. Jau atidarytas naujas kalėjimas ir tardymo izoliatorius, ateityje planuojama pastatyti dar keletą. Priimtas įstatymas vienam įkalintajam skirti ne mažiau kaip 3 kv. m. Tokiu būdu problema dėl perpildytų įkalinimo įstaigų mažėja.

Nepaisant to, padėtis įkalinimo įstaigose ir toliau išlieka problemiška. Šiuo metu perpildytomis laikomos 4 iš 15 šalyje veikiančių įkalinimo įstaigų. Jose prastos sanitarinės sąlygos, nepakankama ŽIV kontrolė, dažni smurto tarp įkalintųjų bei personalo savivalės atvejai. Personalui kyla didelių sunkumai įgyvendinant reikiamą kontrolę, kartais tokia kontrolė gali tapti neįmanoma, pavyzdžiui, kilus kalėjime neramumams, būtų sunku išvengti nemažos intervencijos iš išorės. Dėl tokių patalpų beveik neįmanoma tinkamai laikyti kalinius, jei jiems grėstų pavojus. Net ir renovuotuose Kybartų pataisos namuose vienoje gyvenamojoje patalpoje apgyvendinama iki 12 asmenų, Vilniaus 2-ųjų pataisos namų naujai pastatytose gyvenamosiose patalpose taip pat apgyvendinama iki 12 asmenų vienoje gyvenamojoje patalpoje.

2006 m. įsigaliojo naujas įstatymas, draudžiantis įkalintiesiems perduoti (maisto ir kitų būtiniausių reikmenų) siuntas, dabar leidžiama perduoti tik vieną drabužių siuntą per pusmetį. Kai kuriose įkalinimo įstaigose pajamų neturintiems įkalintiesiems gali būti išmokamos pašalpos, pavyzdžiui, maisto produktams pirkti, tačiau ši pašalpa negali sudaryti daugiau kaip 30% minimalaus pragyvenimo lygio (MGL), kurį nustato Lietuvos Vyriausybė. Ši sistema kritikuojama už tai, kad taikoma ne nuosekliai ir už tai, kad nors viršutinė pašalpos riba nustatyta, nėra nustatytas jos minimumas.

Viešosiose erdvėse diegiamos vaizdo stebėjimo kameros yra skirtos užkardyti nusikalstamumą ir užtikrinti visuomenės saugumą. Vaizdo stebėjimo kameros įrengtos ir į policijos komisariatų areštines. Nepaisant to, kad vaizdo stebėjimo kamerų naudojimas policijos komisariatų areštines yra labai aiškiai reglamentuotas, daug kalinamųjų asmens skundų dėl jų teisės į privatumą pažeidimo. Antai Šiaulių

miesto vyriausiojo policijos komisariato areštinės kamerosse buvo įrengtos vaizdo stebėjimo kameros, į kurių apžvalgos lauką patekdavo ir sanitariniai mazgai. Stebimas vaizdas nebuvo įrašomas. Vaizdo kameros sureguliuotos taip, kad būtų galima stebėti tik gyvenamąsias patalpas, į jų apžvalgos lauką sanitariniai mazgai nepatekdavo. Vaizdo stebėjimo monitoriai buvo įrengti areštinės budėtojų patalpose. Šiuos monitorius galėjo stebėti tik areštinės pareigūnai: areštinės vadovas, budėtojas ir jo padėjėjas.

Teisės aktuose nurodytas areštinės kamerų langų bei durų stebėjimas, kuris turi būti vykdomas iš išorės, kitaip tariant – tai yra išorinis langų bei durų stebėjimas, ir ši teisės aktų nuostata jokiū būdu nesuteikia teisės stebėti areštinės kameros vidų. Įvertinant tai, kad areštinės kameros yra jose laikomų asmenų gyvenamoji patalpa, joje gyvenančių asmenų stebėjimas per vaizdo stebėjimo kameras yra negalimas, nes varžo žmonių teisę į privatumą. „Areštinės. Įrengimo bei eksploatavimo taisyklės“ 21 punktą nustato, kad areštinės patalpose, išskyrus kameras, gali būti įrengtos vaizdo stebėjimo priemonės, kitaip tariant, draudžia įrengti vaizdo stebėjimo kameras areštinės kamerosse. Todėl nuo 2008 m. sausio 16 d. vaizdo stebėjimo kameros Šiaulių miesto vyriausiojo policijos komisariato areštinės kamerosse buvo išmontuotos ir kalinamųjų asmenų teisė į privatumą nebepažeidžiama.

Pareigūnų elgesys įkalinimo įstaigose

Pareigūnų veiksmų ir sprendimų apskundimo tvarka numatyta Bausmių vykdymo kodekso 183 straipsnyje. Tačiau pareigūnų įkalinimo įstaigose trūksta. Pravieniškių 1-uosiuose patalpose namuose trūksta apsaugos ir priežiūros skyriaus prižiūrėtojų, socialinės reabilitacijos skyriaus būrio viršininkų, Kybartų patalpos namuose jaučiamas didelis prižiūrėtojų trūkumas.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje numatyta, kad žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Šias nuostatas reglamentuoja ir Bausmių vykdymo kodeksas (6 straipsnis). Tačiau Alytaus patalpos namuose buvo sudarytos sąlygos kalinių diskriminacijai (administracija, nurašydama tik vienos spalvos dubenėlius, nesilaikė nuteistųjų lygybės principo).

Lietuvos įkalinimo įstaigose tebegyvuoja subkultūros, kurios sąlygoja daugybę veiksnių: įkalinimo įstaigos perpildytos, trūksta įkalinimo įstaigų personalo, stinga nuteistųjų užimtumo. Didelėse kamerosse laikomų kalinių kasdieniam gyvenimui trūksta privatumo. Tokiose sąlygose dažniau reiškiasi grasinimai ir smurtas, tokiose patalpose susidaro palankios sąlygos teisėtvarkos pažeidimams, stiprėja nusikalstamų organizacijų vidaus ryšiai. Dėl šių priežasčių smunka laisvės atėmimo bausmės neefektyvumas.

Nuteistųjų užimtumas

Europos įkalinimo įstaigų taisyklėse teigiama, kad darbo organizavimas, darbo pobūdis ir metodai patalpos įstaigose turi atitikti panašaus darbo principus anapus kalėjimo sienų.

Darbas nuteistiesiems yra ir viena iš socialinės reabilitacijos formų, nes dirbdamas kalinamasis įgyja įprotį dirbti, gerbti darbą ir jo rezultatus. Tačiau, Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos duomenimis, įdarbinti yra tik apie 20% nuteistųjų. Daug nuteistųjų skundžiasi, jog negauna darbo, kiti skundėsi labai mažais atlyginimais už jų darbą, tretieji – netinkamomis darbo sąlygomis, neteisėtu atleidimu iš darbo. Tuo tarpu nėra institucijos, kuriai būtų pavesta valstybės įmonių prie patalpos namų veiklos ir nuteistųjų darbo sąlygų kontrolė. Kadangi su nuteistaisiais nesudaromos darbo sutartys, o santykiai tarp jų ir patalpos įstaigos arba valstybės įmonės prie patalpos įstaigos, kur nuteistieji atlieka patalpos darbus, nelaikomi darbo santykiais pagal Lietuvos Respublikos darbo kodeksą, todėl Valstybinė darbo inspekcija nekompetentinga tirti tokio pobūdžio skundų. Nuteistųjų skundus dėl netinkamo darbo apmokėjimo valstybės įmonėse prie patalpos įstaigų ir pačiose įstaigose vadovaujantis Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos Buhalterinės apskaitos skyriaus nuostatais, patvirtintais Kalėjimų departamento direktoriaus 2004-01-12 įsakymu Nr. 4/07-7, gali tirti Kalėjimų departamento Buhalterinės apskaitos skyriaus darbuotojai. Šiandien egzistuojanti nuteistųjų pajamų apmokestinimo sistema nėra skatinanti dirbti, todėl būtinos atitinkamų įstatymų ir kitų teisės aktų patalpos, kad nuteistieji, gaunantys darbo pajamas, būtų apdrausti socialiniu draudimu ir jų darbinė veikla išsiskaitytų į stažą, reikalingą pensijai gauti.

Nuteistųjų sveikatos priežiūra

Nuteistieji skundžiasi, kad neturi dantų ir lėšų jų protezavimui. tam reikalingos didelės pinigų sumos, kurias susitaupyti nuteistiesiems yra labai sudėtinga. Įkalinimo įstaigų administracijos neužtikrina dantų protezavimo paslaugų net ir nustačius jų būtinumą. Bausmių vykdymo kodekso 174 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog asmens sveikatos priežiūra patalpos įstaigose organizuojama ir atliekama pagal Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos įstatymus. Ji vykdoma ta pačia apimtimi, kaip ir visų Lietuvos gyventojų sveikatos priežiūra, ir grindžiama tais pačiais principais: sveikatos priežiūros paslaugų teisėtumo, priimtumo, prieinamumo bei tinkamumo.

40 Europos kalinimo taisyklių, 2006-01-11 priimtų Europos Tarybos Ministrų komiteto, 40.3 punkte nustatyta, jog kaliniams turi būti užtikrinamas tokios pat kokybės ir lygio gydymas kaip ir esantiems

laisvėje asmenims. Taisyklių 41.5 punkte numatyta, jog kaliniams turi būti prieinamos profesionalaus stomatologo paslaugos. Šių taisyklių komentare, parengtame Europos komiteto nusikalstamumo problemoms spręsti, nurodoma, jog valstybė, apribodama asmens laisvę, prisiima pareigą rūpintis to asmens sveikata, sudarydama jam tinkamas laikymo sąlygas bei suteikdama reikalingą individualų gydymą.

Europos komiteto prieš kankinimą ir kitoki žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą parengtuose standartuose nurodoma, jog kaliniai turi teisę į tokią pačią medicinos priežiūrą, kaip ir laisvėje esantys asmenys. Šis principas neatsiejamas nuo pagrindinių asmens teisių.

Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos priimtų Pagrindinių elgesio su kaliniais principų 9 punkte taip pat nustatyta, jog kaliniams turi būti užtikrinamas tokios pat kokybės ir lygio gydymas kaip ir esantiems laisvėje asmenims. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos priimtų Visų įkalintų asmenų apsaugos principų 24 punkte nustatyta, jog sveikatos priežiūra ir gydymas jiems turi būti suteikiami visais atvejais, kai tai reikalinga, ir nemokamai.

6. TEISĖ Į LAISVĘ IR ASMENINĮ SAUGUMĄ

Asmens duomenų apsauga

Asmens duomenų apsaugos inspekcija yra vykdomosios valdžios institucija, kurios vadovą skiria ministras pirmininkas ir t.t. Tuo tarpu vykdomoji valdžia imasi daugiausia iniciatyvų riboti privatumą, rinkti asmens duomenis. Nelogiška, kad vykdomosios valdžios institucija gintų asmens duomenų slaptumą nuo valdžios, kuriai pati priklauso. Tai rodo, kad nepriklausomumo nėra.

Įstatymų dėl telefono pokalbių pasiklausymo ir stebėjimo vaizdo kameromis nuostatos yra itin neaiškios, o tai, kelia grėsmę asmens teisiniam saugumui.

Saugumo departamentas yra institucija, kontroliuojanti tuos, kurie klausosi pokalbių. Surinktą informaciją apie telefoninius pasiklausymus jis laiko pas save. Tačiau Valstybės saugumo departamentas vykdo ir operatyvinę veiklą - vadinasi, jis pats save kontroliuoja.

Buvo atvejų, kai, pavyzdžiui, su korupcijos skandalais susiję įrašyti asmeniniai telefoniniai pokalbiai laikraščiuose buvo publikuoti pažodžiui.

Prokurorai viešai pripažįsta, kad jie negali vykdyti kontrolės. Tokiu būdu kontrolės teisėtumas mažiausiai yra abejotinas.

Lietuvoje labai paplitusi elektroninės darbo vietos kontrolė. Laisvai galima įrengti programą, kuri leistų darbdaviui kontroliuoti visas darbo vietas, ką kiti

veikia, ką rašo, kur naršo ir t.t. Žmogus neturi jokių saugiklių, kaip apsiginti.

Visuomenės saugumas

Ši sritis apima galimai neteisėtus pareigūnų veiksmus, galimą fizinį ar psichologinį smurtą, ikiteisminio tyrimo vilkinimą. Institucijos, kurios sukelia daugiausia tokių žmogaus teisių laisvių suvaržymų, yra policija ir prokuratūra.

Kai kuriose prekybos įmonėse neginkluotą asmens ir turto saugą vykdo ne licencijuotos saugos tarnybos, o prekybos centro darbuotojai, kurie naudojami tokiais pačiomis teisėmis kaip ir licencijuotų saugos tarnybų darbuotojai. Taip pat nustatyta, kad privačių juridinių asmenų teises ir interesus ginančios saugos tarnybos darbuotojas arba saugos funkciją atliekantis privačios bendrovės darbuotojas gali naudotis išskirtinėmis policijos pareigūnų teisėmis, t. y. naudoti specialiąsias priemones, šaunamąjį ginklą ir kt.

Specialiąsias priemones ir fizinę prievartą naudoti policijos pareigūnai gali vykdydami žmogaus teisių ir laisvių apsaugą, nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevenciją; užtikrindami viešosios tvarkos ir visuomenės saugumą; atskleisdami ir tirdami nusikalstamas veikas ir kitus teisės pažeidimus; kontroliuodami eismo saugumą. Tuo tarpu išvardintų funkcijų vykdymas priskirtas tik valstybės įgaliojimus turinčioms institucijoms, bet ne privačioms bendrovėms. Kadangi policijos pareigūnui ir apsaugos darbuotojui keliami skirtingi reikalavimai, jiems negali būti suteikiamos vienodos teisės, bet nustatoma nevienoda atsakomybė.

Nebaudžiamumas

Valstybės institucijose, kurių darbuotojai viršija savo įgaliojimus vyrauja nebaudžiamumas.

2007 metais piliečių skundų padaugėjo. Daugiau jų buvo ir pagrįstų. Tai leidžia daryti prielaidą, kad situacija žmogaus teisių srityje negerėja.

Seimo kontrolierių įstaiga 2007 m. ataskaitoje nurodė, jos išnagrino 1275 piliečių skundus dėl pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar netinkamo viešojo administravimo. 719 iš jų buvo pagrįsti. Priimti 489 sprendimai dėl skundų, kuriuose buvo skundžiami savivaldybių pareigūnų veiksmai. (šaltinis - LR Seimo kontrolieriaus įstaiga).

Daugiausia piliečiai skundžiasi dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir jai pavaldžių institucijų ar įstaigų, Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros ir jai pavaldžių teritorinių prokuratūrų pareigūnų veikos. Tarp ministerijų žmogaus teisių pažeidimų srityje „lydere“ tapo Sveikatos apsaugos ministerija, antroje vietoje – Aplinkos ministerija ir jai pavaldžios Institucijos, Finansų ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Krašto apsaugos ministerija. Tačiau Seimo kontrolierių iniciatyva atlikta tik tyrimų. Retas pranešimas apie policininkų tarnybinių

įgaliojimų viršijimą baigiasi teismine atsakomybe ar teisiniu tyrimu.

Valstybės teisinė pagalba

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnyje įtvirtinta asmens teisė į gynybą, taip pat teisė turėti advokatą. Teisė nemokamai gauti teisinę pagalbą, kai to reikalauja teisingumo interesai,

yra įtvirtinta Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 3 punkto C papunktyje.

Šių nuostatų įgyvendinimui valstybės sukurta valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistema suteikia galimybę kiekvienam fiziniam asmeniui nepriklausomai nuo jo turtinės

padėties efektyviai ginti savo teises ir teisėtus interesus tiek baudžiamosiose, tiek civilinėse ir administracinėse bylose.

Lietuvoje dažni atvejai, kai įstatymai, galintys apsaugoti vienokias ar kitokias asmenų teises, neveikia,

nes Vyriausybė ar kitos įgalios institucijos nesukuria įstatymo įgyvendinimo mechanizmo.

Iki šiol nepatvirtintos antrinės teisinės pagalbos kokybės vertinimo taisyklės.

Išskirtina tai, jog asmenims dažniausiai iškylančios problemos yra susijusios su jų teisės į valstybės garantuojamą antrinę teisinę pagalbą realizavimu, kai susiduriama su nepakankamu administraciniu reglamentavimu bei neefektyviu ir netinkamu Lietuvos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo nuostatų įgyvendinimu.

8. ŽODŽIO, SPAUDOS, SUSIRINKIMŲ, ORGANIZAVIMOSI IR TIKĖJIMO LAISVĖ

Informacijos šaltinių apsauga nėra visiškai užtikrinta, kadangi teismas gali įpareigoti žurnalistus atskleisti savo informacijos šaltinius.

Žiniasklaida turi savireguliacijos – žurnalistų etikos inspektoriaus bei žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos – institutus.

Organizacijos „Žurnalistai be sienų“ kasmet atliekama spaudos laisvės tyrimo duomenimis, spaudos laisvė nuo nepriklausomybės paskelbimo ženkliai sutvirtėjo, ir šiuo metu Lietuva užima 23 vietą iš 169 šalių, kuriose buvo atliktas šis tyrimas.

Visiems žinoma šalies žiniasklaidoje egzistuojanti korupcija. Už palankius straipsnius moka ir verslininkai, ir politikai. Kartais girdime tvirtinimų, kad už žiniasklaidos paslaugas moka net ministerijos ir valstybinės institucijos.

Žurnalistų tarpe plačiai diskutuojami tokios praktikos etiniai aspektai.

9. POLITINĖS INSTITUCIJOS IR PILIETINĖS TEISĖS

Motery, dalyvaujančių ir atstovaujančių šalies politiniame gyvenime skaičius menkas. Iš 141 nario LR Seime yra 29 moterys. Vyriausybėje jų dirba tik 3. Vietinės valdžios organuose moterys sudaro apie 20 proc.

Rinkėjų aktyvumas - apie 50 proc. Paskutiniuose rinkimuose (jie vyko 2004 m. 2004 m. birželį) rinkėjų aktyvumas siekė 51,5 proc. Tų pačių metų birželį vykusiuose Europos Parlamento rinkimuose dalyvavo 48,2 proc., o tų pačių metų spalį vykusiuose Seimo rinkimuose – 46,1 proc. rinkėjų. Savivaldybių rinkimuose 2007 m. vasarį balsavo vos 36,5 proc. rinkėjų. (šaltinis- Statistikos departamentas. Visuomenės nuomonės tyrimai rodo, kad mažiausiai pasitikima nacionalinėmis politinėmis institucijomis, o labiau tarptautinėmis organizacijomis (JT ir ES). Mažai pasitikima politinėmis organizacijomis dėl kelių priežasčių. Politikai nelaikomi visuomenės interesų gynėjais ir daug įtakos tam turi paplitusi korupcija. Politikais nepasitikima dar ir dėl to, kad daug politikų politinėje veikloje dalyvavo dar sovietiniais metais.

7. EKONOMINĖS, SOCIALINĖS IR KULTŪRINĖS TEISĖS

Teisė į darbą ir su tuo susiję klausimai

Darbo santykiai tebėra ydingi. Skundai Valstybinei darbo inspekcijai, dažniausiai susiję su atlyginimų klausimais. Darbo teisės įstatymuose numatyta 40 valandų darbo savaitė. Tačiau ne visuomet laikomasi darbo laiko ir minimalaus atlyginimo įstatymų nuostatų.

Lietuvoje veikia trys stambūs nacionaliniai profsąjungų centrai, vienijantys įvairias šakines profsąjungas. Profsąjungoms priklauso tik 10-11 proc. Lietuvos dirbančiųjų. Ir tik 10-15 proc. dirbančiųjų gali pasinaudoti kolektyvinių sutarčių teikiamomis galimybėmis. Dauguma profsąjungų narių dirba visuomeniniame sektoriuje. Nepasitikėjimas profsąjungomis išlikęs nuo sovietinių laikų. Nepaisant įstatymų, darbdaviai atlyginimus dažniausiai nustato be derybų ir nedalyvaujant profsąjungoms. Atlyginimai dažniausiai nustatomi remiantis statistiniais duomenimis. Kartais pasinaudojama teise streikuoti, kuri yra užtikrinta įstatymais. Bendri klausimai aptariami ir sprendimai, pavyzdžiui dėl minimalaus atlyginimo dydžio, priimami Trišalėje taryboje, kurioje dalyvauja darbdavių, profsąjungų ir vyriausybės atstovai.

Deja, realybėje, dėl silpnų darbuotojų pozicijų, ši Taryba yra formali ir neefektyvi.

Oficialiais statistikos duomenimis 2007 m. antrąjį ketvirtį nedarbas siekė 4,1 proc. Nedarbas mažėjo ir tai iš dalies buvo siejama su darbo vietų skaičiaus augimu gamybos ir paslaugų sektoriuose bei ekonomine

emigracija. Kai kuriuose sektoriuose, pavyzdžiui, transporto ir statybų, buvo pastebimas darbo jėgos trūkumas. Nedarbas jaunimo tarpe taip pat sumažėjo per tą patį laikotarpį ir šiuo metu sudaro 8,4 proc. Jaunimo nedarbo mažėjimas beveik visiškai priklauso nuo gausios jaunimo emigracijos.

Nors per 2007 m. ilgalaikių bedarbių sumažėjo 40 proc., šis skaičius vis dar išlieka nemažas. Maždaug 30 proc. bedarbių darbo ieško ilgiau nei vienerius metus. Remiantis statistiniais duomenimis vyrų bedarbių yra tiek pat, kiek ir moterų.

Anksčiau didžiulis atlyginimų skirtumas privačiame ir valstybiniame sektoriuose tolygiai mažėja. Vidutinis moterų atlyginimas vis dar atsilieka nuo vyrų. Moterų vadovaujančiuose posteose ir valstybinėse, ir savivaldybių institucijose bei versle tebėra neproporcingai mažai.

Teisė į geriausių įmanomą sveikatą

Skundų dėl žmogaus teisės į sveikatos apsaugą pažeidimų nuolat daugėja. Žmonės skundžiasi ir dėl netinkamo sveikatos priežiūros įstaigų darbo organizavimo, ir dėl prastos sveikatos priežiūros paslaugų kokybės.

Šiame sektoriuje klesti korupcija. Gyventojai įsitikinę, kad sumokėję kyšių bei apmokėję papildomas slaugos išlaidas (maitinimo, vaistų ir kt.), gaus geresnes ir skubesnes sveikatos priežiūros paslaugas.

Tuo tarpu Lietuvoje medikų mažėja, dauguma specialistų susitelkę didžiuosiuose miestuose, trūksta galinčių suteikti net elementariausią pagalbą (gimdyvės nepriimamos į ligonines).

LR Seimo kontrolierių įstaigos iniciatyva buvo nustatyti pažeidimai dėl šalies gyventojų teisės į saugią ir sveiką aplinką. Pažeidimų esmė ta, kad gydytojams rezidentams nebuvo sudaromos tinkamos darbo sąlygos, jie neturėjo socialinių garantijų, vyko didelis specialistų nutekėjimas į užsienio valstybes, dėl ko kentėjo be išimties visi gyventojai.

2007-10-09 Lietuvos Respublikos Seime buvo svarstyti LR medicinos praktikos įstatymo bei LR sveikatos priežiūros įstaigų įstatymo pakeitimai, kuriuos padarius problemą jau būtų galima spręsti iš esmės, ir jiems buvo pritarta.

Švietimo ir mokslo bei Teisingumo ministerijoms suderinus pateiktas pataisas, Vyriausybei buvo pateiktas LR Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. spalio 31 d. nutarimo „Dėl gydytojų rengimo“ pakeitimo“ projektas. Priėmus šį nutarimą, atitinkamai buvo keičiami ir švietimo ir mokslo ministro bei sveikatos apsaugos ministro įsakymai, reglamentuojantys medicinos rezidentūros studijų programų reikalavimus, rezidentūros bazių atrankos ir vertinimo nuostatus.

Priėmus minėtus teisės aktus, teisiškai reglamentuoti gydytojų rezidentų iškelti rezidentūros studijų, rezidentūros statuso, rezidentūros bazių ir veiklos bei kiti klausimai, susiję su gydytojų rezidentų socialinių

garantijų užtikrinimu, užkirstas kelias tolesniems piliečių teisių pažeidimams.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą, kuriuo įteisintas naujas gydytojo rezidento statusas. Nutarimu pakeistose rezidentūros nuostatose nustatyti gydytojų rezidentų įdarbinimo rezidentūros bazėje pagrindai, patikslintos gydytojų rezidentų teisės, pareigos ir atsakomybė. Kartu nustatyti rezidentų pareiginės algos apskaičiavimo principai. Vyriausybės nutarimu galutinai patvirtintas pasiūlymas rezidentams suteikti dvigubą statusą – visateisio gydymo įstaigoje įdarbinamo ir atlyginimą

gaunančio gydytojo ir studento. Nuo šiol pirmieji rezidentai galės pasirašyti darbo sutartis su gydymo įstaigomis. Įsidarbindami rezidentai turi turėti atitinkamas licencijas. Nutarimu pakeista ir rezidentūros bazių atrankos tvarka. Iki šiol rezidentai praktiką daugiausia atlikdavo universiteto ligoninėse. Dabar rezidentūros bazių skaičių numatoma išplėsti.

Dėl Sveikatos apsaugos ministerijos pareigūnų veikos buvo pažeidžiamos černobyliciečių teisės.

Buvo nustatyta, kad 1991 m. sudaryta Respublikinė ekspertų komisija ligų sąsajai su dalyvavimu likviduojant Černobylio AE avarijos padarinius nustatyti privalo rinktis posėdžiui kartą per mėnesį. Tačiau ji to nedarydavo, nes darbui šioje komisijoje deleguoti gydytojai, negaudami užmokesčio už šį darbą, atsisakė dirbti. Dėl to iki 2007 metų kovo pabaigos susikauptė apie trisdešimt nesvarstytų bylų.

Dėl to, kad pareigūnai savo darbe nesilaikė galiojančių teisės aktų reikalavimų ir tinkamai nevykdė tiesioginių savo funkcijų, prieš dvidešimt metų Černobylio katastrofos padarinius likvidavę žmonės sustabdė itin pavojingos radiacijos plitimą, išgelbėdami įvairių šalių milijonų gyventojų gyvybes, ir tai įvertino visas pasaulis, todėl biurokratiškas požiūris į jų problemas šiandien yra ne tik kad netoleruotinas, bet ir nežmogiškas.

Kūdikų mirtingumas per pastaruosius penkiolika metų sumažėjo perpus, tačiau tuo pačiu laikotarpiu ženkliai sumažėjo gimstamumas. Per tą patį laikotarpį Lietuvoje mirtingumas pralenkė gimstamumą. Manoma, kad vidutinė moterų gyvenimo trukmė yra maždaug 77,1 metai, vyrų – maždaug 65,3 metai..

Teisė į sveiką aplinką

Lietuvoje vis daugiau girtaujama bei vis skaudesni neigiami girtavimo padariniai, t. y. daugiau savižudybių, psichozijų, automobilių avarių, nepilnamečių alkoholizmo atvejų.

Lietuva yra viena iš Europos šalių, kur alkoholio suvartojama daugiausiai. Alkoholizmas ir alkoholio

sukeltos ligos dažniau pasitaiko vyrų tarpe, tai iš dalies paaiškina ženklų vyrų ir moterų vidutinės gyvenimo trukmės skirtumą.

Dažniausios mirties priežastys yra širdies ir kraujagyslių ligos, vėžiniai susirgimai ir išorinės priežastys, kurių tarpe dažniausia – savižudybė. Savižudybių daugiausia 35 – 49 metų amžiaus vyrų tarpe. Be to, kaimo gyventojų tarpe savižudybės dažnesnės nei mieste. Laikoma, kad savižudybių skaičius, ženkliai išaugęs nuo dešimtojo dešimtmečio pradžios, yra vienas didžiausių Europoje. Didelio savižudybių skaičiaus priežasčių yra daug, tačiau viena jų – paplitęs alkoholizmas. Valstybės žinybos jau atkreipė į tai dėmesį ir ėmėsi iniciatyvų šioms problemoms švelninti.

Paskutiniaisiais duomenimis šalyje užregistruoti 3 500 ŽIV atvejų. Lietuvoje plačiai išvystyta ŽIV ir narkomanijos prevencijos veikla laikoma viena geriausių regione. Sveikatos apsaugos ministerija plačiai bendradarbiauja su nacionaliniu AIDS centru.

Žmonės su psichine negalia dažniausiai apgyvendinami specialiose įstaigose. Jie retai turi ryšių su visuomene. Tačiau, yra nevyriausybinų organizacijų, siekiančių pagerinti jaunuolių su psichine negalia padėtį. Apskritai psichiatrinei slaugai skiriama nepakankamai dėmesio.

Lietuvos Respublikos Seimo valdyba sudarė darbo grupę Alkoholio kontrolės įstatymo pataisoms parengti. Be to, Lietuvos Respublikos Seime buvo svarstomos atskirų šio įstatymo straipsnių pataisai ir papildymai. Vis dėl to padėtis negerėja.

Teisė į išsilavinimą

Dešimtmetis vidurinis išsilavinimas yra privalomas ir iš esmės nemokamas, nors dėl išteklių trūkumo pasitaiko, kad mokyklose renkami pinigai, pavyzdžiui, mokymo priemonėms įsigyti. Beveik visi gyventojai yra raštingi.

Mokslas gimnazijoje trunka dvejus metus ir gali būti įvairių pakraipų. Kaip alternatyvą gimnazijai galima rinktis profesinę arba jaunimo mokyklą. Didžioji dalis Lietuvos jaunuolių baigia gimnazijas arba profesines mokyklas. Vidurinio mokslo sistemoje jaučiami ryškūs teigiami poslinkiai, nors tam tikri skirtumai tarp kaimo ir miesto mokyklose įgyjamo išsilavinimo kokybės išlieka. Lietuvos gyventojai yra palyginti gerai išsilavinę – 20,6 proc. šalies gyventojų turi bent vieną aukštojo mokslo diplomą. Mokamo aukštojo mokslo kokybė labai netolygi. Aukštasis mokslas kritikuojamas dėl senoviškų pedagoginių metodų ir mokymo kursų, nepritaikytų rinkos ekonomikos sąlygoms.

Pagal konstituciją, šveitimas sudaro šalies vystymosi pagrindą, todėl švietimas laikomas prioritetine

sritimi. 2008 m. biudžete švietimui skiriamas ypatingas dėmesys. Tačiau, 2007 m. Lietuva vienam mokinio krepšeliui skyrė mažiausiai lėšų iš visų ES valstybių narių. Vidutinis mokytojų ir dėstytojų atlyginimas yra mažesnis už vidutinį atlyginimą šalyje, tai skatina korupciją kai kuriuose universitetuose ir aukštosiose mokyklose. Studentų gyvenimo sąlygos laikomos ydingomis. Egzistuoja studijų paramos sistema, kurią sudaro stipendijos, mokamos už akademinę pažangą, ir komercinės paskolos studijoms, tačiau pastarosios prieinamos tik mažumai besimokančiųjų. Todėl dirbti studijuojant – įprastas reiškinys.

Teisė į patenkinamą gyvenimo lygį

2006 m. maždaug penktadalis Lietuvos gyventojų gyveno

žemiau skurdo ribos. 2007 m. padėtis išliko ta pati. Skurdo riba vienam asmeniui sudaro vos 332 Lt per mėnesį, arba 692 Lt šeimai, auginančiai du vaikus. Per paskutiniuosius metus realūs atlyginimai išaugo beveik 20 proc. Vidutinis mėnesinis atlyginimas sudarė maždaug 1330 Lt. Minimalų atlyginimą gauna 8,5 proc. dirbančiųjų. Minimalioji mėnesinė alga 650 Lt. Vidutinė senatvės pensija sudarė nei 517 Lt. Minimali pensija - 184 Lt.. Pajamų ir kainų santykis verčia nemažai dirbančiųjų ir pensininkų prisidurti pajamų dirbant papildomai. Praėjusiais metais vyko pensininkų demonstracijos dėl 2001 m. įšaldytų pensijų. Jas pažadėta išmokėti vėliau. Skurdas netolygiai pasiskirstęs tarp miesto ir kaimo. Prieš porą metų atlikto tyrimo duomenimis 29,5 proc. kaimo gyventojų gyveno žemiau skurdo ribos, tuo tarpu mieste tokių buvo 10,6 proc. Taigi, palyginti su praėjusių penkerių metų laikotarpiu, skirtumas tarp skurstančių ir turtingiausiųjų dar labiau

padidėjo. Tačiau dėl problemų pobūdžio skurdas mieste gali pasirodyti labiau akivaizdus nei kaime, kur mažesnės kainos, stiprūs socialiniai ryšiai ir iš dalies apsirūpinama iš namų ūkio, ir todėl išgyventi lengviau. Skurdas mieste labiau krenta į akis. Labiausiai vargsta tie, kuriuos slegia įvairios pragyvenimą apsunkinančios aplinkybės, pavyzdžiui, vienišos, išsilavinimo neturinčios mamos, auginančios mažamečius vaikus arba pensininkai. Siekiant patenkinamo pragyvenimo lygio, nerimą kelia tai, kad ilgą laiką buvusi žema infliacija, po nesėkmingų Lietuvos pastangų 2006 m. prisijungti prie ES pinigų sąjungos, ėmė sparčiai augti. 2007 m. spalio mėnesį infliacija sudarė net 7,6 proc.

Kadangi kova su skurdu ir socialine atskirtimi yra viena iš šešių prioritetinių vyriausybės veiklos sričių, vyriausybė atkreipia dėmesį į faktą, kad socialiniai bei regioniniai skirtumai Lietuvoje išlieka ir net pamažu gilėja. Ypatingas dėmesys, turbūt dėl šio klausimo potencialios politinės svarbos, teikiamas priemonėms, nukreiptoms skirtumams tarp miesto ir kaimo švelninti. Nors rezultatų kol kas nėra.

Nuosavybės teisės

Tebėra aktualios piliečių nuosavybės atstatymo problemos. Žemės ūkio ministerijos duomenimis iki šiol net 48 tūkst. piliečių nėra atkurtos teisės į žemės nuosavybę. Gražintinos žemės ar miško plotai sudaro 155 tūkst. ha. Didžiausios problemos dėl jos gražinimo yra Vilniaus ir Utenos apskrityse. Vilniaus apskrityje nuosavybės teisės atkurtos į 86,33 proc. nuo pageidaujamo ploto (Vilniaus rajone - į 66,44 proc., Trakų rajone - į 81,95 proc. ir Šalčininkų rajone - į 87,16 proc.), Utenos apskrityje - į 91,76 proc. (Visagino sav. - į 66,35 proc., Ignalinos rajone - į 82 proc., Molėtų rajone - į 90,87 proc.) piliečių prašymuose nurodyto ploto. 80 tūkst. ha žemės dar nesuprojektuota žemėtvarkos projektuose. Vyriausybė delsia priimti sprendimus dėl Seimo 2006 metais liepos mėn. priimtų Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo naujų nuostatų įgyvendinimo.

Visos problemos, kur mažiausiai atkurta nuosavybės teisių, kyla dėl apskričių viršininkų administracijos neveiklumo. kai kurių rajonų (ypatingai Vilniaus) kadastrų vietovių žemės reformos žemėtvarkos projektų papildymų rengimas tęsiasi net 4-6 metus, vis atidėliojant projektų parengimo ir patvirtinimo datas, taip klaidinat ir keliant pagrįstą pretendentų nepasitenkinimą bei pasipiktinimą visų žemėtvarkos grandžių specialistų darbu.

Išryškėjo ir teisės aktų netobulumas bei Aplinko ministerijos pareigūnų nenoras spręsti nuosavybės teisių atkūrimo klausimus. Ypatingai aktuali ši problema tapo tada, kai Lietuvos Respublikos Prezidentas vetavo įstatymo pakeitimus dėl miško parkuose esančių miškų gražinimo natūra buvusiems savininkams, o Seimas pritarė Prezidento valiai.

Piliečiai skundžiasi, kad beveik visų pretendentų žemė ir miškas miško parkų kategorijai priskirti nepagrįstai, nes ten nėra ir niekada nebuvo jokios infrastruktūros, ten nėra jokios sportui, poilsiui ar turizmui skirtos įrangos, nėra konkretaus visuomenės poreikio, nėra skiriamos valstybės investicijos.

Skunduose buvo teigiama, kad Aplinkos ministerijos pareigūnai, sprenddami miško gražinimo Lietuvos piliečiams klausimus, nerodo geranoriškumo, neieško teisinių būdų, kaip įgyvendinti sprendimus dėl nuosavybės teisių atkūrimo, daugiausia vadovaujasi įstatymų įgyvendinamaisiais teisės aktais.

Tuo tarpu miško parkų grupei buvo priskirti ūkiniai miškai, kuriuose nėra jokios atitinkamos rekreacinės įrangos ar infrastruktūros objektų, keliai netvarkomi, nutiestos aukštos įtampos linijos, todėl jie neatitinka miško parkų reikalavimų.

Valstybinių parkų rekreacinių zonų miškų normatyvų prieštarauja Miškų įstatymui, tiksliai neapibrėžtos „valstybinių parkų rekreacinių zonų miško“ sąvokos.

Į vietos savivaldos prašymus peržiūrėti miškų priskyrimo miškų grupėms sąrašus ir išbraukti iš miško

parkų sąrašo tuos miško sklypus, kurie neatitinka jiems keliamų reikalavimų, tam, kad juos būtų galima gražinti buvusiems savininkams Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir Aplinkos ministerija nereaguoja.

Piliečiai skundžiasi, kad greta vieno pareiškėjo neatgaunamo kvartalo dešimčiai pretendentų sklypai suteikti neatlygintinai nuosavybėn (žemės sklypai perkelti iš kitų vietovių), o tikrieji savininkai neatgauna jiems teisėtai priklausančios nuosavybės.

8.ĮVAIRIŲ VISUOMENĖS GRUPIŲ ŽMOGAUS TEISĖS

Moterų teisės

Nors 2007 m. Pasaulio ekonomikos forumo tarptautiniame moterų ir vyrų lygiateisiškumo reitinge Lietuva pakilo per keturias pozicijas ir šiuo metu užima 14 vietą, lygiateisiškumo srityje dar yra nemažai neišspręstų problemų.

Į lygiateisiškumo politiką dar lig šiol yra žvelgiama kritiškai, o diskriminacija ir smurtas lyties pagrindu iki šiol yra daugelio moterų kasdienybė. Nuo 2005 m. sausio 1 d. Lygių teisių ir galimybių įstatymas buvo išplėstas ir taikomas ne tik lyčių, bet ir amžiaus, lytinės orientacijos, funkcinės negalios, etninės, religinės priklausomybės ar pasaulėžiūros atžvilgiu. Lietuvoje veikia Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba.

Lygiateisiškumo klausimus kuruoja Socialinių reikalų ir darbo ministerija.

Nepakankamos žinios bei brangios apsisaugojimo nuo nėštumo priemonės lemia tai, kad abortas tampa pagrindine šeimos planavimo priemone. 100 gimusių kūdikių vidutiniškai tenka po 51,5 abortų, tai yra mažiau negu ankstesniais metais. Lytinis švietimas, nėštumo prevencija ir abortai yra itin prieštaringos temos ypač dėl Katalikų Bažnyčios požiūrio į šiuos klausimus.

Smurtas namuose, o ypač prieš moteris, – didelė problema. Įvairių tyrimų duomenimis, kas trečia Lietuvos moteris šeimoje yra kada nors patyrusi fizinį arba seksualinį smurtą. Tik dešimtadalis pranešimų policijai baigiasi bylomis.

Nevyriausybinių organizacijų nuomone, tai priklauso nuo vyraujančios nuomonės, kad tokie procesai yra sudėtingi, juos sunku laimėti, be to, nukentėjusios nepasitiki policija. Specialių įstatymų, nukreiptų prieš smurtą namuose, nėra, tačiau šiuo metu galiojantys įstatymai dėl smurto leidžia geriau apginti moteris, patyrusias smurtą namuose. Už išprievartavimą numatyta laisvės atėmimo bausmė, tačiau tokios bylos retai pasiekia teismą.

Prekyba žmonėmis

2005 m. vasarą Seimas priėmė įstatymų pataisas, kuriomis sekso paslaugų pirkimas prilyginamas

nusikalstamai veikai. Sekso paslaugų pardavimas draudžiamas. Už abu šiuos nusikaltimus baudžiama maždaug 250 Lt kronų bauda. Kol kas daug dažniau baudžiamos prostitutija užsiimančios moterys, o ne sekso paslaugų pirkėjai.

Nuo dešimtojo dešimtmečio Vakarų Europos šalyse užregistruojamų prekybos žmonėmis aukų neproporcingai didelis skaičius yra siejamas su Lietuva. Iš Lietuvos žmonės ne tik išvežami, į Lietuvą prekybos žmonėmis aukos, dažniausiai iš Baltarusijos ir Kaliningrado srities, yra ir atvežamos arba vežamos tranzitu. Dauguma aukų yra moterys ir beveik visos jos atsiduria prostitutijos versle. Tačiau pasitaiko ir atvejų, kai žmonės parduodami kitokiems darbams vergiškomis sąlygomis, nors šie atvejai daug mažiau ištirti.

Nemažai prekybos žmonėmis aukų yra nepilnametės. Remiantis 2002 m. atliktais skaičiavimais, iš Lietuvos kasmet prievarta išvežama apie 3 000 žmonių. Tarptautinės migracijos organizacijos (IOM) duomenimis, šiandien šie skaičiai mažesni. Kai kurių organizacijų duomenimis, prostitučių iš užsienio Lietuvoje taip pat sumažėjo. Tai gali būti siejama su aktyvesniu policijos tarptautiniu bendradarbiavimu, išaugusiu pačių rizikos grupių ir muitinės darbuotojų sąmoningumu, įvairių organizacijų aktyvios veiklos šioje srityje.

Nuo 2006 m. sausio veikia specialus kovos su prekyba žmonėmis policijos padalinys. 2005 m. įsigaliojęs naujasis Baudžiamasis kodeksas už prekybą žmonėmis numato laisvės atėmimo bausmę iki 10 metų. Deja, nėra įstatymų, reglamentuojančių kompensacijų klausimus bei nebaudžiamumą už neteisėtą aukų iš kitų šalių atvykimą į šalį. Nacionalinę kovos su prekyba žmonėmis programą koordinuoja Vidaus reikalų ministerija. Lietuva dalyvauja Baltijos valstybių tarybos veikloje, nukreiptoje į kovą su prekyba žmonėmis.

Vaikų teisės

Kasmet valstybės globon Lietuvoje patenka maždaug 3 000 vaikų, šis skaičius nekito jau keletą metų. Iš 14 000 vaikų, augančių be tėvų, 6 000 auga įstaigose.

Neseniai paskelbtoje ataskaitoje, parengtoje Vaikų teisių apsaugos kontrolierei bendradarbiaujant su žmogaus teisių gynimo organizacijomis, vaikų globos įstaigose nustatyta nemažai trūkumų. Kaip neleistinių formų bausmių pasitaiko smurto, izoliavimo, draudimų būti lankomiems, draudimų valgyti atvejų. Yra duomenų apie seksualinę vaikų išnaudojimą globos įstaigose. Blogiausiais atvejais, sąlygos globos įstaigoje prilyginamos kalėjimo sąlygoms. Vaikai su negalia yra ypatingai pažeidžiama grupė apskritai. Įstatymai, reglamentuojantys, kokio laipsnio neįgalumas numato globą institucijoje, yra neaiškūs, todėl sudaromos sąlygos savavališkiems nenuosekliems sprendimams dėl vaiko perdavimo į specialią įstaigą, tai neretai daroma siekiant patogaus sprendimo, o ne kaip paskutinė išeitis.

Tvirtinama, kad gatvės vaikai turi visas galimybes pasinaudoti visuomenės teikiamomis paslaugomis, tačiau žmogaus teisių gynimo organizacijų nuomone, gatvės vaikų padėtis yra nepatenkinama.

Nors už fizinį smurtą gali būti baudžiama laisvės atėmimu, smurtas prieš vaikus – dažnas reiškinys. Pasenusios pažiūros ir nenoras kištis į „šeimos reikalus“ akivaizdžiai apsinkina žmogaus teisių apsaugą. Fizinės bausmės – leidžiamos, tačiau seime kartais pasigirsta diskusijos apie fizinių bausmių uždraudimą. Maždaug 40 000 vaikų gyvena problemiškoje šeimoje. Alkoholio problema šiuo požiūriu yra itin opi.

Nacionalinių, etninių, kalbinių ir religinių mažumų bei vietinių gyventojų teisės

Nacionalinės mažumos sudaro apie 15 proc. šalies gyventojų. Vyriausybė patvirtino ir įgyvendina kovos su diskriminacija programą 2006-2008 metams, kuria siekiama panaikinti diskriminaciją dėl amžiaus, lytinės orientacijos, funkcinės negalios, etninės bei religinės priklausomybės arba pasaulėžiūros.

Nacionalinių mažumas gina šalies Konstitucija, ir nacionalinių mažumų įstatymas. Veikia Nacionalinių bendruomenių taryba, kurią sudaro 21 mažumų grupių atstovai.

Po nepriklausomybės atkūrimo pilietybę galėjo gauti visi, nepriklausomai nuo etninės priklausomybės. Dėl šių palyginti dosnių įstatymų dabar beveik 97 proc. Lietuvos gyventojų turi Lietuvos pilietybę. 23 etnines mažumas atstovauja 297 registruotos nevyriausybinės organizacijos. Nepaisant to, žinybos gauna daug skundų, kad etninių mažumų padėtis nesugebėta užtikrinti.

Ir lenkų, ir rusų etninės mažumos, kurios atitinkamai sudaro 6,3 proc. ir 5,1 proc. gyventojų, yra palyginti gerai integruotos į visuomenę. Lenkų mažumą Seime atstovauja Lenkų partija. Vienas iš pagrindinių šios partijos veiklos tikslų – susigrąžinti lenkų turta, nacionalizuotą prieš ir po Antrojo pasaulinio karo. Šis klausimas neretai iškyla ir Lenkijos dienotvarkėje dvišaliuose susitikimuose su Lietuva. Valstybės valdymo sektoriuje rusų dirba labai mažai.

Lietuvos žydų bendruomenę šiandien sudaro apie 4 000 žmonių. Tebevyksta valstybės dialogas su žydų bendruomene dėl Antrojo pasaulinio karo metais konfiskuoto lenkams, žydams priklausiusio turto.

Dalis iš 3 000 Lietuvoje gyvenančių musulmonų priklauso totorių etninei mažumai, atsikėlusiai į Lietuvos-Lenkijos kunigaikštystę dar XIV a., tradiciškai gerai integruotai į Lietuvos visuomenę. Po 1991 m. į Lietuvą ėmę emigruoti musulmonai iš kitų šalių, tame tarpe ir čečėnai, padidino musulmonų matomumą, tačiau, tuo pačiu metu komplikavo visuomenės požiūrį į musulmonus apskritai.

Negausios (paskutinio gyventojų surašymo duomenimis Lietuvoje gyvena 2 571 romų) romų

mažumos padėtis visuomenėje laikoma itin sudėtinga. Dėl griežtų įstatymo reikalavimų turėti nuolatinį darbą, būti pragyvenus Lietuvoje 10 metų ir mokėti lietuvių kalbą, dauguma romų pilietybės neturi.

Romai neretai diskriminuojami policijoje, švietimo srityje, ieškant būsto bei sveikatos apsaugos įstaigose. Rengiantis ES narystei, šalyje 2002-2004 m. buvo įgyvendinama plati romų integracijos programa, atnešusi palyginti gerų rezultatų. Integracijos programą sudarė švietimo, profesinio mokymo, sveikatos apsaugos iniciatyvos, atpratimo nuo narkotikų programa, teisinė pagalba bei kultūriniai renginiai. Jau pradėtas įgyvendinti antrasis programos etapas.

Savo veiklą toliau tęsia tarptautinė komisija, tirianti vokiečių ir sovietinių okupantų nusikaltimus žmogaus teisėms, įvykdytus Antrojo pasaulinio karo metais. Generalinė prokuratūra taip pat tęsia genocido tyrimus. Dėl genocido nusikaltimų yra pradėta nemažai ikiteisminių tyrimų tiek dėl lietuvių. Tiek dėl žydų naikinimo.

Santuoka ir šeima

Konstitucijos III skirsnio „Visuomenė ir valstybė“ 38 straipsnis skelbia, kad „Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę.

Visuomenėje kilo didelis susirūpinimas dėl kritiškos demografinės padėties, nes Lietuvoje mažėja santuokų, bet daugėja ištuokų. 2006 m. pabaigoje vienam tūkstančiui gyventojų teko 9,6 gimusiųjų vaikų, o mirusiųjų žmonių – 13,2. Dėl to vidutiniškai per metus be vieno iš tėvų lieka apie 10 tūkst. vaikų. Ėmė sparčiai reikštis visuomenės senėjimas, augti vaikų iki 1 metų mirtingumas, mažėti gimstamumas - Lietuvoje pats mažiausias iš visų ES valstybių.

Kita vertus daugėjo porų, neregistruojančių santuokos. Gausėjo vaikų, gimusių ne santuokoje, vaikų, turinčių įvairių sveikatos sutrikimų (Lietuvoje daugiau kaip 15 tūkst. neįgalių vaikų). Nuolat daugėjo globos namuose augančių vaikų: 2007 m. pradžioje jų buvo per 13 tūkst. taip pat dažnėjo smurto prieš vaikus atvejai, tarp jaunimo sparčiai plito žalingi įpročiai, narkotikų vartojimas, smurtas. Visuomenėje reikšėsi kartų susvetimėjimas ir priešiškas.

Viso to priežastis per menkas valstybės rūpestis šeimomis. Joms stinga pagalbos įvairių krizių atvejais. Beveik nėra institucijų, kurios koordinuotų socialinę, pedagoginę ir psichologinę paramą šeimai. Daug šeimų skursta. Dažniausiai tai daugiavaikės, nepilnos šeimos, ar šeimos, prižiūrinčios neįgalius asmenis, taip pat silpnai motyvuotos šeimos, nesugebančios prisitaikyti prie kintančių gyvenimo sąlygų, ir šeimos, auginančios mažamečius vaikus.

LŽTA siūlė ir reikalavo LR Prezidentą, Seimą ir Vyriausybę nedelsiant parengti ir patvirtinti įstatymą, reglamentuojantį valstybinę šeimos politiką ir paramą šeimai. Įtvirtinti šio įstatymo preambuleje nuostatą, kad

„asmens ir žmonių visuomenės gerovė glaudžiai susijusi su santuokos ir šeimos bendruomenės klestėjimu. Santuoka ir šeima yra pirmutinės svarbos socialinis gėris. Visavertis sutuoktinių abipusis atsidavimas, potencialiai apimantis tėvystę bei motinystę, ir iš to atsirandanti – išskirtinė ir tvirta – tėvų ir vaikų sąjunga, išreiškia besąlygišką pasitikėjimą, kuris stiprina ir praturtina kiekvieną pilietį, bendruomenę, valstybę. Todėl šeima yra esminis ir brangus gėris visuomenėje, kurios pamatai tvirtai remiasi vertybėmis, konkrečiai pasireiškiančiomis šeiminiuose santykiuose, kurių patvarumą laiduoja santuoka. Valstybė privalo puoselėti ir teikti išskirtinį dėmesį šeimai, gerbti gyvybę ir padėti sutuoktiniams bei tėvams atlikti savo kilnųjį uždavinį“.

LŽTA siūlė skatinti piliečius kurti šeimas, įsipareigojant santuokomis, formuoti teigiamą visuomenės požiūrį į šeimą, riboti šeimos institutą griaunančius viešus veiksmus. Stiprinti bendražmogiškumo, bendruomeniškumo, pilietiškumo ir tautiškumo nuostatas, pagarbą aplinkiniams, formuoti teigiamą požiūrį į žmonių lygybę.

Numatyti įstatymu priemones bei lengvatas, kurios skatintų vaikų gimstamumą, santuokų gausėjimą ir ištuokų mažėjimą.

Praėjusiais metais buvo pradėta rengti Valstybinę šeimos politikos koncepcija, kurioje buvo iškelti tikslai: atskleisti šeimos išskirtinę vertę asmens ir visuomenės gyvenime, apibrėžti šeimos atliekamas funkcijas, svarbias asmens ir visuomenės poreikių tenkinimui, apibūdinti šeimos raidos ir šeimos gyvenimo sąlygų problemas Lietuvoje, apibrėžti valstybinės šeimos politikos tikslus ir principus, numatyti valstybinės šeimos politikos veiksmų kryptis.

Koncepcija buvo rengiama atsižvelgiant į istoriškai susiklosčiusias šeimos vertybes bei šeimos gerovę nusakančias sampratas, kurios atitinka Konstituciją ir kitus teisės aktus

Šeima ir Bažnyčia

Tas pats Konstitucijos III skirsnio „Visuomenė ir valstybė“ 38 straipsnis skelbia, kad „...Valstybė registruoja santuoką, gimimą ir mirtį. Valstybė pripažįsta ir bažnytinę santuokos registraciją“. Tačiau

Valstybės įstatymai ir Civilinis kodeksas aiškiai nenurodo, kokia tvarka turi būti įformintas savanoriškas vyro ir moters susitarimas sukurti teisinius šeimos santykius ir kokių įstatymų nustatytais sąlygomis bei tvarka vyras ir moteris turi būti įregistruojant santuoką, o apsiribota tik bendromis formuluočiomis „įstatymų nustatyta tvarka bei įstatymu nustatyta tvarka įregistruojant santuoką“. Dažnai painiojamos santuokos įregistravimo

ir perregistravimo sąvokos. Įregistravus bažnytinę santuoką, visi su santuoka susiję teisiniai padariniai iš esmės turėtų pradėti galioti sutuoktiniams. Tačiau bažnytinės santuokas privaloma dar kartą perregistruoti civilinės metrikacijos skyriuose ir tokiu būdu įtraukti jas į valstybės apskaitą. Tik nuo santuokos perregistravimo įtraukimo į valstybės registruojamų santuokų apskaitą kyla iš jos kyla visi teisiniai padariniai sutuoktiniams. Įstatymai nereglementuoja, kas atsako už bažnytinės santuokos įtraukimą į valstybės civilinių santuokų apskaitą. Daug piliečių susiduria su turto paveldėjimo ir kitomis iš santuokos kylančiomis problemomis, jeigu jie patys per neapdairumą ar nežinojimą neperregistravo bažnytinės santuokos civiliniame metrikacijos skyriuje.

Civiliniame kodekse nenustatytas bažnytinės santuokos, sudarytos nesilaikant valstybinės santuokos registravimo sąlygų, teisinių padarinių taikymas, nors teisiniai padariniai turėtų būti taikomi pagal atitinkamos religijos vidaus (kanonų) teisės nuostatas, pagal tokias nuostatas turėtų būti sprendžiami ir ginčai. Tokių nuostatų nebuvimas Civiliniame kodekse vertintinas kaip teisės spraga ir ji turėtų būti neatidėliotinai šalinama, nes bažnytinių santuokų, apskaitytų civilinės metrikacijos skyriuose, kasmet daugėja.

Civilinio kodekso 3.24, 3.25 ir 3.304 straipsniai nustato tik valstybinės santuokos sąlygas ir nenustato aiškios nuolatinės bažnytinių santuokų registravimo apskaitos, jų teisinių padarinių taikymo ir ginčų dėl jų sprendimo tvarkos.

Diskriminacija, susijusi su lytine orientacija arba lytine tapatybe.

Baudžiamasis kodeksas gina pažeidžiamas visuomenės grupes. Yra Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas, užtikrinantis ir homoseksualių, biseksualių bei transseksualių (HBT) asmenų lygiateisiškumą darbe. HBT grupių asmenys gali kreiptis į lygių teisių ir galimybių kontrolierių, tačiau šia galimybe pasinaudoja nedaugelis.

Homoseksualūs, biseksualūs ir transseksualūs asmenys siekia didesnių teisių ir galimybių įtvirtinant savo gyvenimą. Tačiau apie 70 proc. apklaustųjų Lietuvos piliečių nenorėtų, kad homoseksualūs asmenys dirbtų mokyklose. Apie 47 proc. mano, kad homoseksualumą reikėtų gydyti mediciniškai, o apie 62 proc. apklaustųjų nenorėtų dalyvauti organizacijoje, kurios nariai būtų ir homoseksualūs asmenys.

Homoseksualumas laikomas privačiu žmogaus reikalu ir tai neturėtų būti suvisuomeninta.

Civiliniame kodekse santuoka apibrėžiama kaip vyro ir moters santykių įteisinimo institutas.

Žmonės nemėgsta homoseksualių asmenų. 2007 m. pavasarį Vilniaus miesto savivaldybė nedavė leidimo surengti HBT asmenų manifestaciją, skirtą „Europos lygių galimybių metams visiems“ pažymėti. Renginio metu buvo ketinama išskleisti vaivorykštės spalvų vėliavą ir pristatyti visuomenei informacinį „Lygių

teisių“ autobusą, ketverius metus keliavusį po kitas 19 ES šalių su informacija apie lygias teises ir diskriminaciją.

Sprendimas neleisti surengti manifestaciją buvo motyvuojamas siekiu išvengti smurto proveržio.

Dažnėja piliečių protestų dėl HTB siekių ir kėsinosi į šeimų teisę auklėti vaikus tradicinėse šeimose.

Pabėgėlių teisės

Prašančių prieglobsčio Lietuvoje yra nedaug. Dauguma prieglobsčio prašytojų yra atvykę iš Rusijos, ir beveik visi jie – iš Čėčenijos. Dauguma prieglobsčio prašytojų, kaip ir anksčiau, atvyksta per Baltarusiją ir Rusiją, nes sienos tarp valstybių buvusioje Sovietų sąjungoje iki šiol nėra saugomos taip griežtai, kaip siena su ES.

Lietuva siekia geros imigrantų ir asmenų, kuriems dėl humanitarinių priežasčių suteikta laikina apsauga, integracijos į visuomenę. Socialinės integracijos programa numato paramą apgyvendinant, pagalbą surandant būstą, socialines pašalpas, teisę į vidurinį išsilavinimą, lietuvių kalbos mokymą, integraciją į darbo rinką bei sveikatos apsaugą.

Pastaraisiais metais pagerėjo priėmimo procedūros bei sąlygos užsieniečių registracijos centre Pabradėje ir pabėgėlių priėmimo centre Rukloje. Pabradės centre apgyvendinami prieglobsčio prašytojai iš „saugiomis“ laikomų šalių, kurie, kaip laikoma, neturi teisės į prieglobstį, bei asmenys, neturintys galiojančių arba turintys nepakankamus kelionės dokumentus. Kiti prieglobsčio prašytojai, kol nagrinėjamas jų prieglobsčio prašymas, gali gyventi ten, kur jiems labiau patinka, arba pabėgėlių priėmimo centre Rukloje.

Prieglobsčio prašymas paprastai išnagrinėjamas per šešis mėnesius, o neigiamą atsakymą dėl prieglobsčio suteikimo galima apskųsti per dvi savaites. Kol nagrinėjamas prieglobsčio prašymas, prieglobsčio prašytojai, neturi teisės dirbti.

9.MIGRACIJA IR PILIETYBĖS PROBLEMAS

Lietuvos žmogaus teisių asociacija atkreipė valstybės įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios institucijų dėmesį į tai, kad pažeidžiamos Lietuvos gyventojų teisės įgyti ar turėti Lietuvos pilietybę kaip priemonę stabdyti masinę gyventojų emigraciją.

Per pastaruosius 17 metų iš Lietuvos išvyko dar per pusę milijono žmonių.

Per praėjusius metus iš Lietuvos į kitas valstybes emigravo apie 30 tūkst. gyv. Toks masinis gyventojų emigravimas sukelia problemas ne tik kitoms valstybėms, bet ir pačiai Lietuvai. Atkreipdama dėmesį į tai, kad lietuviškose šeimose gimstamumas yra kritiškai žemas, o lietuvių nacijos

sklaida pasaulyje nuolat didėja ir kyla visuomenėje susirūpinimas ne tik dėl Lietuvos valstybės, bet ir dėl lietuvių tautos išlikimo bei jos ateities. LŽTA paragino LR Prezidentą, LR Seimą ir Vyriausybę numatyti radikalias priemones stabdant masinę lietuvių emigraciją, patvirtinti lietuvių tautos išlikimo ir demografinę valstybės vystymo strategiją, kuri mažintų lietuvių emigraciją ir skatintų išvykusiuosius grįžti atgal į Lietuvą. LŽTA paragino įstatymų leidėją priimti reikiamus įstatymus ar poįstatyminius aktus, o prireikus, ir pakeitimus LR Konstitucijoje, kurie leistų bet kurioje pasaulio šalyje lietuviui įgyti ar susigrąžinti Lietuvos pilietybę, o svarstant Lietuvos Respublikos Konstitucijos pakeitimus dėl dvigubos pilietybės išsaugojimo pasiūlė atitinkamas Konstitucijos pataisas. LŽTA siūlė įsteigti specialią LR Seimo komisiją Lietuvos piliečių emigracijos klausimams spręsti, taip pat paragino Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Migracijos departamentą supaprastinti procedūras buvusiems Lietuvos piliečiams, gražinant Lietuvos Respublikos pilietybę, studentams gaunant vizas ir leidimus laikinai gyventi Lietuvoje.

2007 m. balandžio 17-25 dienomis Lisabonoje (Portugalija) Tarptautinės žmogaus teisių gynimo federacijos (FIDH) 36 -ajame kongrese, skirtame žmonių migracijos problemos Lietuvos žmogaus teisių asociacija pasiūlė Rytų Europos regiono komisijoje iškėlė lietuvių emigracijos ir dvigubos pilietybės klausimą.

Pats faktas, kad migracijos problemos nagrinėjamos jau tarptautiniu mastu rodo, jog augantys migracijos procesai kelia vis daugiau keblumų visoms Europos šalims. Migracija iš Lietuvos daro savo įnašą į visas ekonomines, socialines ir politines problemas, su kuriomis susiduria Vakarų Europos ir Amerikos kontinento valstybės. LŽTA nuomone, kaip tik dėl šios priežasties emigravusių lietuvių ketinimus grįžti į savo gimtąją šalį reikia vertinti palankiai. LŽTA nuomone, vienas iš svarbesnių motyvų Lietuvos emigrantui sugrįžti atgal į savo šalį - tai Lietuvos pilietybės išlaikymo galimybė. Tai netrukdo Europos Sąjungos valstybių tarpusavio susitarimams ir, be abejonės, neprieštarauja Lietuvos valstybės prisiimtiems tarptautiniams įsipareigojimams.

LŽTA nuomone, būtina siekti, kad didžiosios Europos valstybės ir Europos Parlamentas vertintų dvigubos pilietybės klausimą kaip vieną iš pozityvių galimybių sprendžiant migracijos procesų reguliavimo problemą. Dvigubos pilietybės išlaikymo galimybė migrantų kilmės šalyse leistų bent kiek sumažinti į jas nebegrįžtančiųjų srautus, o netolimoje ateityje netgi skatintų emigravusiuosius sugrįžti.

10. NEĮGALIŲJŲ TEISĖS

Konstitucija garantuoja piliečių teisę į senatvės ir invalidumo pensiją, taip pat socialinę paramą netekus darbo, susirgus arba praradus išlaikytoją, sutuoktinį ar

sutuoktinę. Invalidų integracijos į visuomenę įstatyme įtvirtintos lygios neįgaliųjų teisės. Yra įkurta ir speciali Lietuvos invalidų reikalų taryba.

Nepaisant pažangos teisės srityje, neįgaliųjų teisės į išsilavinimą ir darbą nėra visiškai užtikrintos, pasitaiko neįgaliųjų diskriminacijos atvejų. Be to, gana lėtai vyksta visuomeninių pastatų pritaikymas neįgaliesiems.

Padėtis psichiatrijos ligoninėse.

Itin kritikuotina žmonių su psichine negalia bei sergančiųjų psichinėmis ligomis padėtis. Paprastai tokie asmenys bendra tvarka siunčiami į specialias įstaigas.

Vien tas faktas, kad psichikos ligoniai gydomi ne bendrojo pobūdžio, bet specializuotose psichiatrijos ligoninėse, rodo, jog tai iš esmės represinė institucija, ribojanti žmogaus judėjimo laisvę ir kitas fundamentalias žmogaus teises.

Tarptautinė patirtis rodo, kad stacionarios globos institucijos yra vienareikšmiškai žalingos, neadekvačiai brangios ir tik labai nedidelė dalis jose laikomų asmenų iš tiesų yra nepajėgūs gyventi bendruomenėje. Didelės stacionarios institucijos, sukurtos „netinkamų“ visuomenės narių izoliavimui, iš esmės negali užtikrinti fundamentalių žmogaus teisių. Valstybei brangiai kainuoja juos išlaikyti.

Lietuvoje veikia Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Šaukėnų, Rokiškio psichiatrijos ligoninės,

Šilutės, Didvyžių, Aknystos, Linkuvos, Aukštėlkės, Jasiuliškių, Dūseikių, Strėvininkų ir Skėmų pensionatai. Iš viso veikia 9 psichoneurologiniai pensionatai, kuriuose gyvena daugiau kaip 50 proc. visų Lietuvos pensionatų gyventojų (daugiau nei 3 tūkst.) 5 psichiatrijos ligoninės, esančios visuose Lietuvos regionuose. Vilniaus miesto Psichikos sveikatos centras, Respublikinė Vilniaus psichiatrijos ligoninė, Žiegdrių psichiatrijos ligoninė, Švėkšnos psichiatrijos ligoninė, Prūdiškių psichoneurologinis pensionatas ir Jurdaičių psichoneurologinis pensionatas.

Pensionatų kompleksai - keli ar keliolikos įvairaus dydžio ir kokybės pastatai, atskirti nuo artimiausios gyvenvietės. Pensionatus nuo aplinkos skiria visą teritoriją juosianti tvora. Darbuotojai dažniausiai be reikiamos kvalifikacijos, iš aplinkinių kaimų ar miestelių gyventojai, be tinkamos kvalifikacijos darbu su psichikos pacientais.

Nors tokių slaugos įstaigų patalpos buvo gerinamos, dar išlikę nemažai senų, iš sovietmečio laikų užsilikusių procedūrų ir pažiūrų, ribojančių pacientų žmogaus teises. Žmogaus teisių požiūriu reikėtų paminėti tai, kad pacientai dažnai neturi galimybių gyventi asmeninį gyvenimą bei pažeidžiamos jų teisės, pavyzdžiui, sužinoti savo diagnozę arba savo teises.

Ribojama pacientų teisė į informaciją. Nėra skundų

pateikimo ir atsakymo į juos raštu praktikos. Skundai priimami tik žodžiu. Telefono ryšys prieinamas ne visiems pacientams. Kai kuriems neleidžiama turėti mobiliųjų telefonų. Taksofonai sunkiai prieinami uždaro režimo pacientams (norėdami įsigyti taksofono kortelę, jie turi ieškoti galimybių susitarti su žmogumi, kuriam leidžiama išeiti už ligoninės teritorijos ribų, arba skambinti kito paciento sąskaita). Pacientai apskritai neturi galimybės naudotis biblioteka.

Pažeidžiama pacientų teisė į privatumą. Paciento higienos procedūros atliekamos prie kitų asmenų. Dažnose panašaus pobūdžio gydymo įstaigose nėra uždarų vonių, tualetų ir dušų. Viename skyriuje vonia, dušas, tualetai ir rūkomasis yra vienoje pertvaromis neatskirtoje patalpoje. Taksofonai įrengti vietose, kur nuolat gausu ligonių, tad skambinantysis neturi galimybių privačiam telefoniniam pokalbiui. Atskirose gydymo įstaigose viename kambaryje patalpinama iki 20 žmonių. Kai kur kambariuose nėra durų. Pacientai praktiškai neturi galimybės pabūti vieni. Kai kurie jų prašosi uždaromi į izoliatorių, kad galėtų pailsėti ir pabūti vieni.

Pasitaiko kankinimo ir nežmoniško elgesio su pacientais faktų. Neretai smurto iniciatoriai — ir personalas, ir kiti pacientai. Vieni pacientai smurtauja prieš kitus pacientus, netgi juos kankina, tačiau personalas nesiima priemonių. Tramdomi pacientai uždarant juos į izoliatorių, suliečiant raminauosius preparatus. Pacientams atsisakius gerti vaistus, jie sugirdomi arba suliečiami naudojant fizinę prievartą (pvz., užspaudus nosį supilami į burną).

Kai kuriose panašaus pobūdžio gydymo įstaigose paplitusios bausmės - tramdomieji marškiniai, injekcijos, draudimas gerti kavą ir rūkyti, režimo pakeitimas (iš lengvesnio į sunkesnį).

Yra atvejų, kai apribojamos net reprodukcinės pacientų teisės atliekant priverstinius abortus.

Įgyvendinami įvairūs projektai, kurių tikslas – padėti teikti žmonėms su specialiais poreikiais neinstitucines slaugos formas.

Neveiknumas ir neveiksnių pacientų priežiūra

Ypač komplikauta neveiksnių pacientų priežiūra ir jų teisių užtikrinimas. Neveiksniais pacientais pripažįstami asmenys, kurie dėl tam tikrų sutrikimų ar nepakankamų asmeninių gebėjimų negali savarankiškai priimti sprendimų kai kurių ar visų savo asmeninių ar ekonominių reikalų atžvilgiu, ar negali suvokti, išreikšti šių sprendimų ar veikti pagal juos, bei ginti savo interesus. Pripažinus asmenį neveiksniu jis netenka daugelio teisių: negali balsuoti, netenka teisės į darbą, negali valdyti savo turto, ginti save teisme, susituokti ar išsiskirti, negali kreiptis į teismą, negali kreiptis prokuratūrą, nedisponuoja turto, pinigais, pajamomis, santaupomis, negali pasirinkti gyvenamos vietos, negali kreiptis į bet

kokias institucijas.

Pripažinęs žmogų neveiksniu, teismas atskiru sprendimu skiria jam globėją. Neveiksnius asmuo negali dalyvauti ir skiriant globėją. Dažniausiai globėjais tampa pareiškėjai, kurie suinteresuoti neveiksnumu, kurie būna susiję su turтинiais interesais ir pan. Nors globa turi būti, kaip neveiksnaus asmens teisių apsaugos institutas, atsitinka priešingai. Globa retai gali būti keičiama. Dėl globėjo nušalinimo neveiksnius asmuo pats negali kreiptis, o priežiūros ir kontrolės sistemos Lietuvoje iš esmės nėra (ypač šeimose).

Asmuo, pripažintas neveiksniu praranda teisę kreiptis į teismą visais klausimais, įskaitant, žinoma, ir klausimą dėl jo statuso peržiūrėjimo. Tai pažeidžia LR Konstituciją bei Europos žmogaus teisių konvenciją, visiems garantuojančias teisę kreiptis į teismą dėl civilinių teisių ir pareigų. Neveiksnumo institutas yra skirtas asmens interesams apginti, tačiau neaišku, kokie neveiksnaus asmens interesai yra ginami draudimu kreiptis į teismą.

Lietuvoje nėra numatyta periodinė neveiksnumo peržiūrėjimo galimybė. Psichinė asmens sveikata, gebėjimai tvarkytis gyvenime kinta.

Asmenys, turintys teisę kreiptis į teismą dėl neveiksnaus asmens statuso (globėjas, prokuroras, bei prie savivaldybių įsteigtos globos ir rūpybos institucijos), nėra suinteresuoti tai padaryti arba tiesiog to nedaro. Neveiksniu pripažintas asmuo negali tikėtis, kad jo statusas bus peržiūrėtas, nes jokių priemonių priversti tai padaryti ar įrodyti, kad tam yra pagrindas, nėra.

Periodinio globos peržiūrėjimo Lietuvos įstatymai taip pat nenumato. Taigi asmuo priklauso tik nuo globėjo. Lietuvos teisės aktai nenumato valstybės pareigos asmenims, dėl veiksnumo teisme, skirti teisinį atstovavimą. Tokie asmenys į teismo posėdį nekviečiami, todėl patys negali išsakyti savo pozicijos, negali išklausti kitos pusės argumentų ir į juos atsikirsti.

Europos žmogaus teisių teismo precedentai nustato valstybės pareigą užtikrinti tinkamą teisinį atstovavimą civilinėse bylose, kuriose procesas yra sudėtingas, faktai nustatomi ekspertų bei liudytojų parodymais, o šalims ginčo esmė reiškia didelę emocinę naštą, dėl kurios jie negali sau tinkamai atstovauti.

Neveiksnumo pripažinimas turėtų būti ypatingas atvejis. “Kai žmogus tampa itin pavojingas kitiems ir sau, tada galima kalbėti apie jo neveiksnumą. Lietuvoje ši procedūra labai palanki tiems, kurie nori užvaldyti kito asmens turtą ar atsikratyti nepageidaujamo žmogaus.

2007 m. gruodžio mėn. LR Seime vyko apskrito stalo diskusija, kurioje dalyvavo Vyriausybės, teisėtvarkos, sveikatos priežiūros ir kitų institucijų bei žmogaus teisių ginančių organizacijų atstovai. Pasitarime buvo siūloma tobulinti įstatymus, daryti CK pakeitimus, steigti paciento patikėtinio įstaigą (instituciją) ne vien

psichikos ir proto negaliom, o tokių patikėtinių, kurie būtų nepriklausomi, kurie galėtų ginti žmogaus teisių aspektu. Buvo mėginta įsteigti prie LR Seimo šios srities darbo grupę, tačiau dėl lėšų stygiau to nepadaryta. Šiuo metu Vyriausybė jau įsteigė darbo grupę, kuri rengia teisės aktų pakeitimus, būtinus šiai problemai sureguliuoti.

RAŠO ASOCIACIJAI - RAŠO ASOCIACIJAI - RAŠO ASOCIACIJAI

Dėl viešojo intereso apsaugos ir gynimo

LIETUVOS RESPUBLIKOS GENERALINĖ PROKURATŪRA

Lietuvos žmogaus teisių asociacijai

2008-04-07 Nr. A13- 2 - 401

Laisvės pr. 60-302, Vilnius

2008-03-12 Lietuvos Respublikos generalinėje prokuratūroje gautas Jūsų 2008-02-28 kreipimasis „Dėl viešojo intereso apsaugos ir gynimo“, kuriuo Lietuvos Respublikos generalinę prokuratūrą prašote „principingai ginti visuomenės interesus (viešąjį interesą), neleisti, kad grupės privačių ar juridinių asmenų interesai pažeistų visuomenės ir didesnės jos dalies interesus ir tokiu būdu varžytų didesnes piliečių teises bei laisves“.

Atsakydami į Jūsų prašymą, kuris iš esmės yra deklaratyvaus pobūdžio, pažymime, jog šiuo metu galiojantys įstatymai (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau - CPK), Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau - CK), Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos (toliau - ABTĮ) ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo nuostatos) suteikia teisę prokurorui inicijuoti civilines ar administracines bylas tik tokiu atveju, kai to reikalauja viešasis interesas.

Šiuo metu civiliniame procese įtvirtintos dvi prokuroro dalyvavimo civiliniame procese, atstovaujant viešajam interesui, formos:

- 1) prokuroras įstatymų numatytais atvejais gali pareikšti ieškinį viešajam interesui ginti;
- 2) generalinis prokuroras gali pateikti prašymą dėl proceso išnagrinėtoje civilinėje byloje atnaujinimo, kai to reikalauja viešasis interesas.

Prokuroro teisė pareikšti ieškinį, prašymą, pareiškimą atskirais atvejais yra specialiai aptarta CK (pavyzdžiui, CK 1. 84 str. 4 d., 3.32 str. 2 d. ir kt.) ir CPK (pavyzdžiui, CPK 449 str. 2 d., 454 str. 2 d. ir kt.) bei kituose įstatymuose (pavyzdžiui, Profesinių sąjungų įstatymo 9 str. 2 d.). Šios normos aiškintinos ir kaip ipareigojančios prokurorą ginti viešąjį interesą. Šiais atvejais įstatymų leidėjas, įtvirtindamas prokuroro teisę kreiptis į teismą, preziumuoja esant viešąjį interesą.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 19 str., prokuroras turi tik bendrojo pobūdžio teisę ginti viešąjį interesą, nesiejamą su konkrečių teisinių santykių sritimi. Todėl kreiptis į teismą, gindamas viešąjį interesą, jis gali visais atvejais, nustatęs tokį teisės aktų pažeidimą, kurio pobūdis, prokuroro nuomone, turi esminės reikšmės asmenų jų grupių valstybės ir visuomenės teisėms bei teisėtiems interesams ir sudaro pagrįstas prielaidas prokuroro reiškiamam materialiniam teisiniui reikalavimui patenkinti. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-291/2006, 2008 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-109/2008). Prokuroras savarankiškai ir vienvaldiškai, vadovaudamasis įstatymais ir protingumo principu, turi teisę spresti, ar pažeidimas tikrai padarytas ir ar pagal savo pobūdį peržengia privataus intereso ribas. Tačiau galutinai apie viešojo intereso buvimą ar nebuvimą sprendžia teismas, nagrinėjantis civilinę (administracinę) bylą, iškeltą pagal prokuroro procesinį dokumentą (ieškinį, prašymą, pareiškimą). Taigi, viešojo intereso, kaip sąlygos prokurorui pareikšti konkretų ieškinį, prašymą ar pareiškimą teisme, sąvoka yra vertinamojo pobūdžio, ji turi būti aiškinama, atsižvelgiant į leidėjo ketinimus, o jos turinys atskleidžiamas tik analizuojant ir vertinant konkrečias bylos aplinkybes, bet ne a priori.

Pažymėtina ir tai, jog viešasis interesas yra labai įvairiapusis (aplinkos apsauga, švietimas, socialiai remtinų, neveiksnių asmenų ar vaikų teisių gynimas, įmonių veikla, vartojimas, konkurencija ir t. t.). Kaip žinoma, be įgaliojimų viešojo intereso apsaugos srityje, prokuratūra atlieka ir daug kitų tiesioginių funkcijų (Prokuratūros įstatymo 2 straipsnio 2 dalis). Dėl to prokuratūra nepajėgi viena aprėpti ir išspręsti visų problemų, susijusių su viešojo intereso apsauga bei gynimu, ar netgi jas žinoti.

Juolab, kad valstybės ar savivaldybės institucijos, atlikdamos joms įstatymu priskirtas tarnybines funkcijas, kartais ignoruoja įstatymuose įtvirtintą pareigą ir nesinaudoja įstatymų suteiktais įgaliojimais iš to paties teisinio santykio kilusiam viešajam interesui apginti. Neretai pačios turėdamos įgaliojimus ir pareigą ginti tam tikroje srityje viešąjį interesą, valstybės institucijos su prašymais ginti viešąjį

interesą ir inicijuoti administracinių aktų bei sandorių panaikinimą teismine tvarka be jokio pagrindo kreipiasi į prokuratūrą. Tai pasunkina viešojo intereso gynimą, kadangi prokuratūra neturi atskirų sričių specialistų, kurių žinių dažnai prireikia nagrinėjant gautą informaciją apie galimai pažeistą viešąjį interesą. Tokiu būdu, viešasis interesas visų pirma reikalauja, kad visos valstybės institucijos ar savivaldybės institucijos, vykdydamos joms teisės aktais nustatytas funkcijas, užtikrintų ir tenkintų visuomenės interesus.

Atkreipiame dėmesį, kad Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros interneto puslapyje [www.prokuraturos.lt / Veikla/Planaviniodokumentaiataskaitos/tabid/171/Default.aspx](http://www.prokuraturos.lt/ Veikla/Planaviniodokumentaiataskaitos/tabid/171/Default.aspx) yra patalpinta vieša Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2007 m. ataskaita, kurioje yra informacija ir apie prokuroro veiklą ginant viešąjį interesą.

Civilinių bylų skyriaus vyriausioji prokurorė

Daiva Alechnavičienė

Orhuso konvencija Lietuvoje stringa

EUROPOS KOMISIJA APLINKOS GENERALINIS DIREKTORATAS

A Direktoratas-komunikacija, teisės reikalai ir civilinė sauga

ENV.A.2 - Pažeidimai
Skyriaus vadovas

Briuselis,
03. 06. 2008 ENV.A.2/LRC/mm/ D(2008) 8887

Vytautas Damaševičius

Asociacija VO „Žvėryno bendruomenė”
Vykinto g. 5, LT-2004 Vilnius, Lietuva

Liudvikas Ragauskis

VŠĮ „Konstitucinių teisių gynimo agentūra”
Pušų g. 12-4, LT-08120 Vilnius, Lietuva

Vytautas Budnikas

Lietuvos žmogaus teisių asociacija
Laisvės pr. 60-302, LT-05120 Vilnius, Lietuva

Dėl Jūsų 2008 m. balandžio 8 d. ir 9 d. laiškų ir vėliau pateiktos papildomos informacijos dėl Lietuvos teisės aktų atitikties Orhuso konvenciją įgyvendinantiems EB teisės aktams

Gerbiami Ponai,
Dėkoju už Jūsų 2008 m. balandžio 8 d. ir 9 d. laiškus ir 2008 m. gegužės 21 d., 24 d. elektroniniu paštu bei 29 d. laišku pateiktą papildomą informaciją, kuriuose keliate klausimą dėl Lietuvos nacionalinės teisės aktų atitikties Direktyvai 2003/3 5/EB nustatančiai visuomenės dalyvavimą rengiant tam tikrus su aplinka susijusius planus ir programas bei Direktyvai 2003/4/EB dėl visuomenės galimybės susipažinti su informacija apie aplinką. Jūsų laiškuose taip pat atkreipiamas dėmesys į 2005 m. vasario 17d.

Tarybos sprendimu (2005/370/EB) patvirtintos Orhuso konvencijos dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais (Orhuso konvencija) teksto klaidingą vertimą į lietuvių kalbą. Galiausiai Jūsų laiškuose minimas 2006 m. rugsėjo 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1367/2006 dėl Orhuso konvencijos dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais nuostatu taikymo Bendrijos institucijoms ir organams.

Visų pirma dėl teiginių, susijusių su Lietuvos teisės aktų neatitikimu minėtoms direktyvoms, noriu pranešti, kad šiuo metu yra atliekamas išsamus tyrimas dėl Lietuvos nacionalinės teisės aktų atitikties direktyvoms 2003/35/EB ir 2003/4/EB, kurį tikimasi baigti iki šių metų pabaigos. Jei bus nustatyta, kad minėtos direktyvos buvo netinkamai ir/ ar nepilnai perkeltos į Lietuvos teisės aktus, Komisija imsis būtinų veiksmų tinkamam Bendrijos teisės įgyvendinimui užtikrinti. Todėl, siekdami atlikti išsamų Lietuvos nacionalinės teisės aktų atitikties vertinimą, kartu su atitikties tyrimo rezultatais atsižvelgsime į Jūsų laiškus.

Antra, dėl neteisingo Orhuso konvencijos oficialaus vertimo į lietuvių kalbą atrodo, kad Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos dokumentų departamento 2008 m. balandžio 23 d. laiške sutinkama, jog Orhuso konvencija nebuvo tinkamai išversta ir turi būti atitinkamai pataisyta. Tai rodo Lietuvos kompetentingų institucijų pasirengimą pataisyti Orhuso konvencijos vertimą. Atsižvelgiant į tai, kad Europos Bendrijų vardu Orhuso konvenciją sudarė Taryba (Tarybos sprendimas 2005/370/EC), būtų tinkamiausia, kad Lietuva Tarybai pateiktų pasiūlymus dėl Orhuso konvencijos ir su ja susijusių EB teisės aktų klaidų ištaisymo. Savo ruožtu kartu su minėtu atitikties tyrimu platesniame kontekste išnagrinėsime nurodytus Orhuso konvencijos ir su ja

susijusių EB teisės aktų vertimo netikslumus ir įvertinsime jų galimus praktinius padarinius.

Dėl Reglamento 1367/2006 norėčiau atkreipti Jūsų dėmesį į tai, kad jis nustato Orhuso konvencijos taikymo taisykles, kurios yra skirtos tik Bendrijos organams bei institucijoms ir nėra taikomos valstybėms narėms.

Tikiuosi, kad ši informacija Jums bus naudinga.

Pagarbiai,

Julio GARGIA BURGUĖS

Skyriaus vadovas

Commission européenne, B-1049 Bruxelles - Belgique. Telefonas (32-2) 299 1111.

Kabinetas BU-9 1/10. Tiesioginė telefono linija (32-2) 296 90 13. Telefaksas (32-2) 299 10 70.

EI. paštas Julija. laurekaite-larsen(5)ec.europa.eu

P:\A2\7. Information & communication\7.5 CBC correspondence\Non-plainte\LT\2008\NPZ veryno Bendruomene Zmteisiu assoc

LTANP Žveryno Bendruomene Zm teisiu asoc LT - 8887.doc

Dėl vyriausybės kanclerio pavidimo

LIETUVOS RESPUBLIKOS SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJA

Lietuvos žmogaus teisių asociacijos pirmininkui Vytautui Budnikui

2008-06-20 Nr.(13.4-41)-SD- 5521

Į 2008-05-30 Nr. 27-3651

Kopija

Lietuvos Respublikos Vyriausybei

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanclerio 2008 m. gegužės 30 d. pavidimu Nr. 27-3651 išnagrinėjo Jūsų 2008 m. gegužės 22 d. pareiškimą dėl nepakankamos valstybės paramos šeimai.

Pagal Ministerijos kompetenciją atsakydami į pateiktus klausimus, norėtume atkreipti Jūsų dėmesį, kad vienas iš pagrindinių Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-2008 metų programos veiklos prioritetų - spręsti svarbiausias socialines problemas: kelti žmonių gerovę, stiprinti šeimos institutą, mažinti skurdą ir socialinę atskirtį. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad šeima yra valstybės ir visuomenės pagrindas, todėl šeimos, kaip socialinio -moralinio reiškinio, politika yra viena iš svarbiausių valstybės politikos krypčių.

Demografiniai pokyčiai - gyventojų skaičiaus, gimstamumo mažėjimas, migraciniai pokyčiai, šeimų nestabilumas, santuokų mažėjimas bei ištuokų skaičiaus didėjimas, spartus gyventojų senėjimas - visos šios tendencijos yra matomos ir kitose Europos Sąjungos valstybėse. Atsižvelgiant į tai bei į Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-2008

metų programos prioritetus socialinės bei šeimos gerovės politikos srityse, jau nuo 2004 m. spalio 28 d. yra įgyvendinama Nacionalinė demografinė (gyventojų) politikos strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1350 „Dėl Nacionalinės demografinės (gyventojų) politikos strategijos patvirtinimo“ (Žin., 2004, Nr. 159-5795), ir jos 2005-2007 metų priemonės, kurių viena dalis yra skirta šeimos gerovės stiprinimui. Tęsiant Nacionalinės demografinės (gyventojų) politikos strategijos įgyvendinimą buvo patvirtintas Nacionalinės demografinės (gyventojų) politikos strategijos šeimos gerovės įgyvendinimo 2008-2010 metų priemonių planas. Įvertinus kitų šalių patyrimą ir šalies galimybes, Lietuvoje siekiama įgyvendinti kompleksinę ir integralią šeimos politiką, kur yra derinamos darbo rinkos, vaikų priežiūros ir lyčių lygybės užtikrinimo priemonės.

Per šį, kad ir neilgą laikotarpį, buvo pasiekti teigiami demografiniai pokyčiai, susiję su gimstamumo didėjimu, kūdikių mirtingumo mažėjimu, augančiu santuokų skaičiumi, gerėjančia moterų padėtimi darbo rinkoje bei padidėjusiomis tiek moterų, tiek vyrų galimybėmis geriau derinti profesinę karjerą su šeimos išpareigojimų vykdymu.

Per šį laikotarpį padidėjo ir realios šeimų pajamos: 2007 metais, lyginant su 2005 metais, vidutinės disponuojamosios pajamos vienam namų ūkio nariui padidėjo daugiau nei 48 procentais. Be to, mažinant nepasiturinčių šeimų socialinę atskirtį bei skurdo riziką, kasmet nuosekliai didinamas valstybės remiamų pajamų dydis.

Pažymėtina, jog vien tik 2006-2008 metais buvo priimta visa eilė teisės aktų, leidusių didinti paramą vaikų besilaukiančioms ir juos auginančioms šeimoms. Siekiant užtikrinti socialinį saugumą visoms vaikų auginančioms šeimoms, 2005-2008 metais palaipsniui įteisintas kiekvieno šeimoje auginamo

vaiko rėmimas nuo jo gimimo iki pilnametystės. Taigi nuo 2008 m. sausio 1 d. „vaiko pinigus“ gauna visos šeimos, auginančios vaikus iki 18 metų arba vyresnius, besimokančius dieninėje bendrojo lavinimo mokykloje, nepriklausomai nuo šeimos pajamų ir nepriklausomai nuo to, ar asmuo draustas valstybiniu socialiniu draudimu, ar ne. 2005-2007 metais išmokai vaikui mokėti kasmet buvo skirta per 300 mln. litų iš valstybės biudžeto, tuo tarpu 2008 metų valstybės biudžete išmokai vaikui mokėti numatyta 489 mln. litų.

Be to, siekiant paskatinti dirbančius asmenis apsispręsti gimdyti ir auginti daugiau vaikų, buvo priimti Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo pakeitimai, kuriais pailgintas motinystės (tėvystės) atostogų laikas bei padidintos motinystės (tėvystės) socialinio draudimo pašalpos ir kitos socialinės garantijos asmenims, nusprendusiems tapti tėvais. Taigi nuo 2008 m. sausio 1 d. motinystės (tėvystės) pašalpos dydis nuo nėštumo ir gimdymo atostogų pabaigos, kol vaikui sueis vieneri metai, padidinta iki 100 procentų, o kol vaikui sueis dveji metai - iki 85 procentų pašalpos gavėjo kompensuojamojo uždarbio dydžio. Be to, jeigu apdraustajam gimsta du ir daugiau vaikų ir jis yra šių vaikų priežiūros atostogose, motinystės (tėvystės) pašalpa didinama, atsižvelgiant į vienu metu gimusių vaikų skaičių (gimus dvynukams -2 kartus, gimus trynukams - 3 kartus ir t.t.). Kartu pažymėtina ir tai, jog nuo 2006 m. liepos 1 d. įteisinta tėvystės pašalpa, mokama vyrui nuo vaiko gimimo iki vaikui sukaks vienas mėnuo, kurios dydis yra 100 procentų apdraustojo kompensuojamojo uždarbio dydžio.

Taip pat mažinant šeimų, auginančių vaikus, socialinę atskirtį, padidinta parama ir mažas pajamas turinčioms šeimoms. Lietuvos Respublikos socialinės paramos mokiniams įstatymu siekiama suteikti mokiniams pilnavertį maitinimą mokyklose, garantuoti vienodą socialinę paramą mokiniams visų steigėjų mokyklose, užtikrinti efektyvų socialinės paramos mokiniams organizavimą bei tinkamą valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšų panaudojimą. Įstatymu įteisintos dvi socialinės paramos mokiniams rūšys: mokinių nemokamas maitinimas ir mokinių aprūpinimas mokinio reikmenimis, prasidedant naujiems mokslo metams. Pažymėtina, jog nuo 2008 m. liepos 1 d. įsigalios minėto įstatymo pakeitimo įstatymas, kuriuo nustatyta, jog visi mokiniai, kurie mokosi pagal priešmokyklinio ar pradinio ugdymo programas, turi teisę į nemokamus pietus. Šio įstatymo nuostatomis įgyvendinti 2008 metais iš valstybės biudžeto papildomai reikės 33,9 mln. litų. Be to, 2005-2007 metų laikotarpiu įgyvendintos Vyriausybės priemonės darbo rinkos ir užimtumo politikos srityse taip pat turėjo įtakos Lietuvos gyventojų užimtumo didėjimui, leido sumažinti gyventojų, tame tarpe ir jaunimo, nedarbo lygį (per

2005-2007 metų laikotarpi jaunimo nedarbas sumažėjo beveik 2 kartais), taip pat mažėjo skirtumai tarp vyrų ir moterų nedarbo lygio (2007 metais moterų ir vyrų nedarbo lygis buvo vienodas ir siekė 4,3 procento).

Dėkojame už pareikštą poziciją šeimos politikos ir paramos šeimai klausimais. Norint pasiekti, kad teigiami demografiniai pokyčiai būtų ilgalaikiai ir stabilūs, šias permainas įtakojančios politinės priemonės taip pat turi būti ilgalaikės. Tikimės, kad Vyriausybės įgyvendinama šeimos bei paramos šeimai politika, glaudus bendradarbiavimas su visuomeninėmis organizacijomis padės spręsti demografines bei socialines problemas, siekiant tolygiai ir koordinuotai plėtoti „šeimai draugišką“ aplinką, kad jauni žmonės Lietuvoje turėtų visas teises, socialines ir ekonomines sąlygas bei norą atsakingai kurti šeimas ir auginti vaikus.

Ministerijos valstybės sekretorius

Rimantas Kairelis

GAUTI LAIŠKAI:

„Apie politinę provokaciją“ rašo LŽTA Garbės pirmininkui Viktorui Petkui Arūnas Trumanas iš Klaipėdos. Laiško autorius išdėsto faktus, kaip jo nuomone Lietuvos teisėtvarkos pareigūnai kuria politizuotas bylas.

Panevėžietis Telesforas Laucevičius, kaunietis Egidijus Buika ir vilniečiai Virginijus Šaltėnas bei Anai Pacevičienė rašo Asociacijai dėl neteisėtų statybų Palangoje. Jų nuomone, nepaisant skandalų šiame kurorte netoli jūros vėl projektuojami statyti vienuolikos aukštų pastatai.

Dėl knygų leidybos LŽTA pirmininkui Vytautui Budnikui rašo buvęs disidentas Vytautas Skuodis iš Vilniaus. Jo nuomone, Asociacijos I knyga „Lietuva ir žmogaus teisės“ - tai atsitiktinių dokumentų rinkinys. V.Skuodis mano, kad Asociacijos lėšas geriau skirti jo rengiamai knygai „KGB voratinklyje“.

Lietuvos Žmogaus Teisių Asociacijai, LR Teisingumo, Aplinkos, Kultūros ministerijoms, Vilniaus apskrities viršininko administracijai, Trakų rajono savivaldybei ir Konstitucinių teisių gynėjų asociacijai skundžiasi Trakų rajono gyventojai. Jie prašo padėti apginti jų konstitucines teises dėl Aplinkos ir Kultūros ministerijų valdininkų savivaliavimo, pažeidžiant jas

bei nepagrįstai suvaržant Lietuvos piliečių, galimybes laisvai disponuoti turimais žemės sklypais Trakų rajone. Laiško autoriai nurodo, kokios jų konstitucinės teisės pažeidžiamos ir prašo neleisti įteisinti dabar derinamo Trakų rajono bendrojo plano.

ANTSTOLIŲ KLANŲ DREBINA SKANDALAI

Rūta Skatikaitė

Įtakingiausi antstoliai, užėmę svarbiausius postus Antstolių rūmų savivaldoje, vienas po kito kompromituoja šią instituciją. Trečiadienį Antstolių rūmų prezidiumas spęs, ar perduoti Antstolių garbės teismui prezidiumo narės Marijos Lekstutienės, kuri būdama girta sukėlė avariją, bylą.

Antstolių rūmų prezidume ir kituose savivaldos organuose lieka vis mažiau nesusikompromitavusių pareigūnų. Birželį LŽ rašė apie antstolį Vytenį Stungurį, pasislėpusį nuo teisėsaugos. Jis keletą metų vadovavo Antstolių garbės teismui ir šios veiklos nesustabdė net tada, kai jam pačiam buvo iškelta baudžiamoji byla dėl piktnaudžiavimo tarnyba.

Antstolių rūmų Teisės aktų ekspertizės ir projektų rengimo komisijos pirmininkės pareigas ėjusi Aušra Lepeškaitė kartu su V.Stunguriu ir Gintaru Matkevičiumi dirbo tame pačiame departamente Teisingumo ministerijoje ir rengė Antstolių įstatymą bei jį lydinčius dokumentus. Įsigaliojus įstatymui A.Lepeškaitė drauge su šiais kolegomis įsteigė antstolių kontorą, o kai prokuratūra G.Matkevičiui ir V.Stunguriui iškėlė baudžiamąsias bylas dėl piktnaudžiavimo tarnyba, ir ji nutraukė antstolės veiklą.

Tačiau susikompromitavusi V.Stungurio antstolių kontora tebeturi savo atstovę Antstolių rūmuose - tai revizijos komisijos narė Virginija Meškauskienė, šios kontoros antstolė.

Neseniai rašė LŽ ir apie klaipėdietį Aleksandrą Selezniova, Antstolių garbės teismo narį. Jis pateikė Klaipėdos teismui paties patvirtintus dokumentus, kurie padėjo antstolio šeimos bendraturtei Aurelijai Trečekauskienei laimėti bylą dėl statybų Pajūrio regioniniame parke. Nors A.Selezniovas akivaizdžiai pažeidė antstolio etiką, Antstolių garbės teismas nė neplanuoja svarstyti jo elgesio.

Buvo atleista

M.Lekstutienė, per penkerius metus nesugebėjusi įgyti Lietuvoje pripažįstamo teisinio išsilavinimo, jau pernai turėjo atsisveikinti su antstolės veikla. Teisingumo

ministerija nuo 2007 metų spalio 1 dienos atleido 27 antstolius, neturinčius aukštojo teisinio universitetinio išsilavinimo. Tačiau devyniems iš atleistųjų Vilniaus apygardos administracinio teismo nutartimi laikinai leista vykdyti antstolio veiklą, tarp jų ir M.Lekstutienei bei neseniai dėl įtarimų piktnaudžiavimo tarnyba nuo antstolės pareigų trims mėnesiams nušalintai Janinai Gančierienei.

Antstolių rūmų prezidiumui teks spręsti, ar kelti bylą prezidiumo narei M.Lekstutienei, kuri būdama neblaivi sukėlė eismo įvykį. Trakų antstolių kontoros vadovė rugpjūčio 7 dieną, pasivaišinusi Trakų-Vilniaus kelyje esančioje užėigoje "Dvarkiemis", 20 val. 30 min. neblaivi sėdo prie vairo. Iš stovėjimo aikštelės išvažiuodama į kelią ji susidūrė su kitu automobiliu. Policija M.Lekstutienei nustatė 2,15 promilės girtumą.

Šių metų rugpjūčio 28 dieną Vilniaus miesto 2-asis apylinkės teismas pripažino M.Lekstutienę kalta padarius administracinę teisės pažeidimą, skyrė 4500 litų baudą ir trejiems metams atėmė teisę vairuoti transporto priemonę. Skirdamas bausmę teisėjas Vaidas Pajeda atsižvelgė į sunkinančią aplinkybę - M.Lekstutienė tokios pat rūšies teisės pažeidimą padarė pakartotinai per metus. Antstolių rūmų duomenimis, tąkart ji viršijo greitį.

Pranešti neprivalo

M.Lekstutienė pati informavo Antstolių rūmų prezidiumą, kad jai skirta administracinė nuobauda. Pasak Antstolių rūmų valdytojos Dovilės Satkauskienės, tai pirmas atvejis, kai bus svarstomas antstolis, dėl girtumo padaręs teisės pažeidimą.

LŽ išsiaiškino, kad teismas ir policija neinformavo Antstolių rūmų dėl M.Lekstutienės sukeltos avarijos bei skirtos administracinės nuobaudos. Tokią spragą antstolių veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose paliko juos kūrę, o dabar patys teisėsaugos akiratyje atsidūrę V.Stungurys, G.Matkevičius ir kiti buvę Teisingumo ministerijos darbuotojai. Nei policija, nei teismai nėra įpareigoti informuoti Teisingumo ministerijos ir Antstolių rūmų apie administracines nuobaudas, skirtas antstoliams.

"Artimiausiu metu parašysiu raštus teismams ir Teisėjų tarybai, kad jie informuotų Teisingumo ministeriją, kaip prižiūrinčią antstolių administracinę veiklą ir vertinančią etikos pažeidimus, apie antstoliams skirtas administracines nuobaudas. Teisėjų atžvilgiu jau senokai galioja tokia tvarka ir policija informuoja Teisėjų tarybą apie teisėjų padarytus pažeidimus", - LŽ dėstė teisingumo ministro patarėjas Pavelas Kujalis.

Antstolių, turinčių valstybės įgalioto asmens statusą, vadinasi, ir didžiules teises bei galimybes veikti valstybės vardu, administraciniai teisės pažeidimai iki šiol yra jų asmeninis reikalas. Nuo 2002 metų, kai buvo priimtas Antstolių įstatymas, ne vienas antstolis jau baustas administracine tvarka. Tačiau padaryti pažeidimai tik išskirtiniais atvejais, kai apie antstolio nuodėmes kas nors informuoja Teisingumo ministeriją, būdavo apsvarstomi Antstolių garbės teisme

“Lietuvos žinios”.- 2008 rugsėjo mėn. 16 d.

Viktoras Petkus:
“PRARADIMAS NE TIK RUSIJAI”

Sulaukęs 89 metų savo namuose nuo širdies smūgio 2008 m. rugpjūčio 4 -oisios naktį mirė žymus rusų rašytojas Aleksandras Solženicynas, savo romanuose aprašęs Stalino laikų kalėjimų sistemą ir 20 metų praleidęs tremtyje.

Galiu pasakyti, kad Aleksandras Solženicynas sovietmečiu rodė tam tikrą rūpestį mumis, lietuviais.

Garsaus rusų rašytojo, buvusio politinio kalinio, Nobelio premijos laureato Aleksandro Solženicyno mirtis - didelė netektis ne tik Rusijai, teigė Eltai buvęs politinis kalinys, žmogaus teisių gynėjas Viktoras Petkus.

Lagerio draugų prisiminimai

“Gaila A.Solženicyno, tai buvo vienas iš tų šviesių žmonių, kurie suimti, įkalinti, kankinti kovojo toliau savo kovą nepaisydami nieko. Pastaraisiais metais nedaug apie A.Solženicyną girdėjome, ir jo amžius darė savo, buvo perėjęs lagerius, tremtį, iškankintas vargo ir sunkių ligų. Jo gyvenimas nebuvo puikus, tuo metu lageriuose siautėjo badas, daug žmonių mirdavo. Buvo liūdnas gyvenimas, ką padarysi”... - kalbėjo V.Petkus.

Nors pačiam V.Petkui asmeniškai su A.Solženicynu nėra

tekę bendrauti, bet teko pažinti keletą žmonių, kurie jį pažinojo, tarp jų -kunigą Gerardą Dunda (1914-1996). Jis su rašytoju kalėjo viename lageryje ir apie jį dažnai kalbėdavo, nuolatos prisimindavo. 1947 m. kunigas G.Dunda buvo suimtas, kalėjo Vilniuje, Leningrade, Intos lageryje. 1952-1954 m. buvo tremtyje Krasnojarsko krašte.

Dėmesys Lietuvai

Pasak V.Petkaus, dešimtmečiai bėga ir nusineša prisiminimus, todėl dabar sunku prisiminti tų pokalbių turinį. “Galiu pasakyti, kad A.Solženicynas sovietmečiu rodė tam tikrą rūpestį mumis, lietuviais, nes iš savo fondo buvo pinigais parėmęs kauniškius, dalyvavusius žmogaus teisių gynimo judėjime ir Lietuvos Helsinkio grupės veikloje. O jo “Gulago archipelagas” mane pasiekė per estus, mat A.Solženicynas kažkokiu būdu palaikė ryšius su estų jūrininkais. Yra išlikęs jo garsus pasakymas apie estus: kiek lagerių jis pravažiavęs, niekur nebuvo sutikęs blogų estų. Šį pasakymą esu pats aptikęs rusų kalba. Apie lietuvius tokio rašytojo pasakymo man neteko rasti”, - dalijosi prisiminimais V.Petkus.

Jis sakė nieko negirdėjęs ir apie spaudai rengiamą “Gulago archipelago” vertimo į lietuvių kalbą tritomį, kurį iš rusų kalbos verčia trys lietuvių vertėjai. Sis garsiausias A.Solženicyno kūrinys buvo parašytas 1979-1980 metais. “Man teko skaityti visą Gulago archipelagą” rusų kalba. Reikia pasakyti, kad A.Solženicynas gana teisingai vaizdavo tą gyvenimą lageriuose, jokių būdu nieko nepagražindamas”, - tvirtino V.Petkus, pats patyręs lagerių realizmą.

Iki šiol į lietuvių kalbą dar sovietmečiu buvo išversta “Viena Ivano Denisovičiaus diena”, kurios antrasis pataisytas vertimas rengiamas šįmet, ir 1991 m. pasirodęs Eugenijaus Ignatavičiaus išverstas “Pirmajame rate”.

Elta.- 2008 m. rugpjūčio 5 d.

Vyriausiasis redaktorius Vytautas BUDNIKAS.

Redakcijos adresas: Laisvės pr.60, LT-05120 Vilnius. Tel. 8 5 2429051.

Rinko ir maketavo leidykla “Ūlos tėkmė”. Spausdino “Ūlos tėkmės” spaustuvė (Kalvarijų g. 125, Vilnius). Tiražas 1000 egz.

Leidžia Lietuvos žmogaus teisių asociacija. LŽTA Garbės pirmininkas Viktoras Petkus

LŽTA pirmininkas Vytautas Budnikas.

Laisvės pr.60-302, LT-05120 Vilnius. Tel. 8 5 2429051; faksas: 8 5 2460752; komitetas@lzta.lt; www.lzta.lt